

Realisatieboek 2010–2015
**Steunpunt Duurzaam
Wonen en Bouwen**
Provincie Oost-Vlaanderen

Realisatieboek 2010–2015
**Steunpunt Duurzaam
Wonen en Bouwen**
Provincie Oost-Vlaanderen

Voorwoord

Oost-Vlaanderen is aan renovatie toe...

Jozef Dauwe

gedeputeerde voor Leefmilieu

Onze provincie heeft vijf jaar geleden een nieuwe werking op poten gezet rond duurzaam wonen en bouwen. We maakten werk van de uitbouw van een provinciaal steunpunt.

Het Steunpunt Duurzaam Wonen en Bouwen is een initiatief van de Provincie Oost-Vlaanderen en negen kernpartners: Confederatie Bouw Oost-Vlaanderen, Bouwunie Oost-Vlaanderen, NAV, Eandis, Bond Beter Leefmilieu, Samenlevingsopbouw Oost-Vlaanderen, Woonwijzer Meetjesland en Erov, in samenwerking met onze kennispartner MilieuAdviesWinkel en met de steun van de Vlaamse overheid.

Duurzaam (ver)bouwen is een manier van bouwen waar we als overheid en burger niet meer omheen kunnen. Duurzaam (ver)bouwen betekent niet alleen een voordeel voor het milieu, maar ook voor het comfort en op termijn is het zelfs financieel voordelig.

Met het Steunpunt willen we als provincie duurzaam wonen en bouwen stimuleren. Maar dat kunnen we niet alleen! Om er een succes van te maken, treedt het Steunpunt via een netwerk continu in overleg met alle actoren en sectoren die werken rond wonen en bouwen. Dit platform werkte de laatste vijf jaar concrete projecten uit, gaande van bouwadviezen en renovatiefaciliteiten tot concrete renovatieprojecten.

Het Steunpunt Duurzaam Wonen en Bouwen is een succesverhaal op verschillende fronten. Onze diversiteit in diensten en brede samenwerkingen hebben ertoe geleid dat duurzaam (ver)bouwen een stuk toegankelijker is geworden bij alle doelgroepen: steden en gemeenten, bouwprofessionelen en iedere individuele Oost-Vlaming. Succesvolle campagnes zoals 'Energiejacht' en 'Groepsaankoop Groene Stroom' versterken deze overtuiging alleen maar.

De positieve weg die we zijn ingeslagen, zullen we ook in de toekomst voortzetten. De komende jaren zal het Steunpunt Duurzaam Wonen en Bouwen een belangrijke rol spelen om het Oost-Vlaamse klimaatplan, met name het specifieke speerpunt rond klimaatgezonde en aangename woonomgevingen, mee te helpen realiseren. Daarnaast wordt het Steunpunt nog meer dan vandaag hét aanspreekpunt voor de Oost-Vlaamse steden en gemeenten bij de uitwerking van hun klimaatplannen en klimaatdoelstellingen.

“We zijn ervan overtuigd dat het Steunpunt een belangrijke rol speelt als promotor om onze provincie te verduurzamen.”

Het Steunpunt Duurzaam Wonen en Bouwen heeft zijn plaats gezocht en de laatste vijf jaar al heel wat gerealiseerd. De komende jaren willen we doorgroeien tot een volwaardig *Inspiration Center*: een verzamelplaats en referentiepunt voor duurzaam bouwen en wonen, met ruimte voor innovatie, demonstratie, informatie en documentatie.

Tot slot wil ik via deze weg alle partners van harte danken voor hun medewerking, hun overtuiging, inzet en bijdragen van de laatste vijf jaar. Mijn dankwoord is meteen een oproep om ons ook de komende jaren te blijven steunen. Op die manier kunnen we samenwerken aan een gerenoveerd Oost-Vlaanderen!

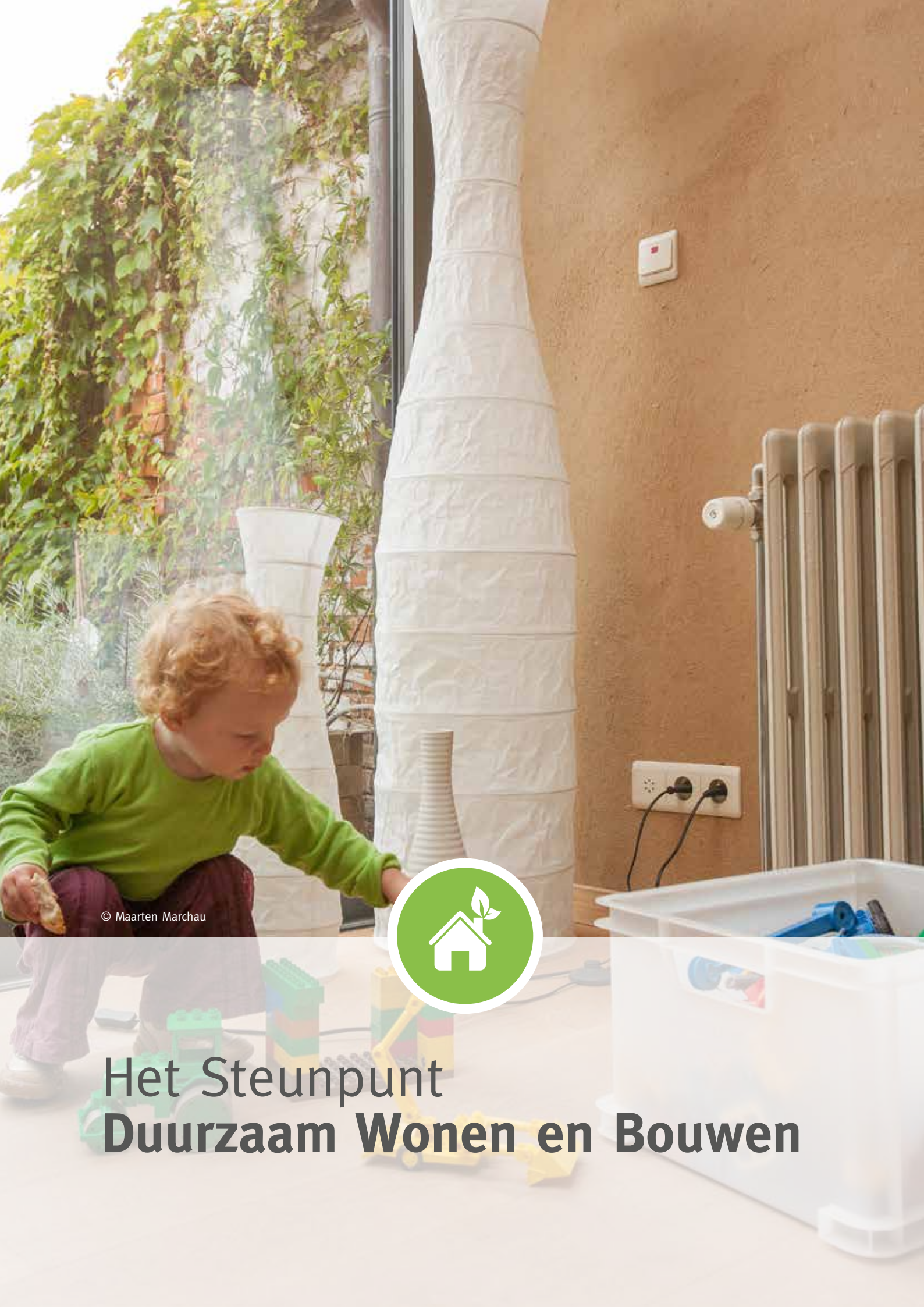
Inhoudstafel

 Voorwoord	5
 Het Steunpunt Duurzaam Wonen en Bouwen	8
Wat is het Steunpunt	9
Duurzaamheidsadvies	12
 Kernpartners	14
 Gemeenten	26
Gemeentelijke projecten	27
Renovatiefaculteit	38
Opleiding duurzame overheidsgebouwen	42
Energie in de stad	44
Lessenreeks duurzaam bouwen	44
Atrium contactdag	45
 Particulieren	46
Bouwadvies	47
Infoloket	48
Groepsaankoop groene stroom	49
Bisbeurs	50
Ecobouwers	52
Collectieve renovatie	53
Opleidingen	54
Infosessies	56
 Bouwprofessionelen	58
Infosessies	59
Excursiereeks 'wonen in de 21e eeuw'	62
 Onderwijs	64
Campagne	65
Opleidingen	65
 Woon- en welzijnszorg	66
Studiedagen	67
Sociaal overlegplatform	68
Energiejacht	70
Energiesnoeiërs	71
 Communicatie	72
 Conclusies	74
 Toekomst	76
What's next?	77
Inspirerende toekomstprojecten	78

Meer informatie op: www.bouwwijs.be

© Maarten Marchau

Het Steunpunt Duurzaam Wonen en Bouwen

Wat is het Steunpunt?

Duurzaam (ver)bouwen, dat is driedubbel voordeel

Het Steunpunt Duurzaam Wonen en Bouwen is voor onze provincie dé gespreks- en adviespartner wat betreft duurzaam wonen en bouwen, en zorgt via verschillende acties voor een zo breed mogelijke toepassing van de principes duurzaam wonen en bouwen. Hierbij hebben we continu aandacht voor de drie pijlers van duurzaamheid: de economische, ecologische en sociale pijler. Het Steunpunt werd op een intensieve manier voorgesteld op verschillende provinciale evenementen, vergaderingen en infomomenten.

Onze opgebouwde expertise en kennis willen we overbrengen naar volgende doelgroepen: steden en gemeenten, bouwprofessionelen, particulieren, onderwijsinstellingen en de woon- en welzijnszorg. Het Steunpunt Duurzaam Wonen en Bouwen fungeert als een draaischijf van kennis en ervaring tussen de verschillende doelgroepen.

Onze kerntaken

- netwerken - uitwisselingsplatformen tussen verschillende actoren
- duurzaam bouwadvies leveren aan de particuliere (ver)bouwer en gemeenten
- vorming geven
- communicatie verzorgen
- informatie ontsluiten
- campagne voeren

Het Steunpunt Duurzaam Wonen en Bouwen adviseert voornamelijk binnen volgende thema's: energie, duurzaam waterbeheer, duurzaam materiaalbeheer, mobiliteit, grondstoffen en afval, ecologie en landbeheer, gezondheid, leefbaarheid en toegankelijkheid.

Gemeenten

Gemeenten kunnen advies en ondersteuning op maat krijgen voor hun eigen (ver)bouwprojecten. Samen met de gemeente en de architect bekijken we voor elk project wat haalbaar en realistisch is. We geven advies en informatie aan zowel duurzaamheidsambtenaren, milieuambtenaren, technische diensten, stedenbouwkundigen, gebouwbeheerders als mandatarissen. Naast de begeleiding van gemeentelijke bouwprojecten hebben we ons Steunpunt toegelicht op diverse overlegmomenten, waar ook kennis en ervaring werden uitgewisseld. Tot slot bieden we vormingen aan voor gemeenten en architecten.

Particulieren

Particulieren kunnen bij het Steunpunt onder meer terecht voor bouwadvies op maat. Dit bouwadvies is kwalitatief, helder, duidelijk en onafhankelijk, en is van toepassing op zowel nieuwbouw als op kleine verbouwingen en aanpassingen aan de woning. Ook met eenvoudige korte vragen kunnen particulieren terecht bij het Steunpunt. Tot slot kunnen particulieren deelnemen aan diverse cursussen die hen informeren over specifieke thema's en kunnen ze instappen in brede publiekscampagnes zoals groepsaankopen groene stroom.

Het Steunpunt Duurzaam Wonen en Bouwen fungeert als een draaischijf van kennis en ervaring tussen de verschillende doelgroepen.

Bouwprofessionelen

Voor de bouwprofessionelen heeft het Steunpunt een brede waaier aan initiatieven. Aannemers, architecten, installateurs en vakmensen kunnen bij het Steunpunt terecht voor gerichte excursies en opleidingen.

Onderwijsinstellingen

Ook scholen kunnen terecht bij het Steunpunt. Het Steunpunt organiseerde al driemaal de campagne 'Word Energieke School'. Met deze campagne krijgen Oost-Vlaamse scholen de kans om hoge energiefacturen een halt toe te roepen en zich bewuster te worden van het energieverbruik. In het najaar van 2015 zal het Steunpunt ook starten met een 'Teach the teacher traject'. In samenwerking met de VDAB Hamme, RTC en Odisee zullen we op scholen praktijkgerichte opleidingen organiseren over onder meer technieken om energiezuinig te bouwen en te verlichten – door te isoleren, luchtdicht te bouwen, te ventileren, te verwarmen en gebruik te maken van natuurlijke energie – en over nieuwe groene beroepen.

Woon- en welzijnszorg

Voor woon- en welzijnsorganisaties organiseert het Steunpunt op regelmatige basis studiedagen. Een voorbeeld daarvan was de studiedag 'Woon sociaal, bouw wijs'. Samen met de Bond Beter Leefmilieu zet de provincie ook jaarlijks een Energiejacht op poten, waarbij ze zich richt tot woonorganisaties en iedere Oost-Vlaming.

© Ecobouwers.be / BBL

”

Iedereen met (ver)bouwplannen kan bij het Steunpunt terecht voor advies op maat.

Advies over energiebesparende maatregelen, materialen, mobiliteit, levenslang wonen... kortom over alle aspecten die een bouwproject een duurzamer karakter geven.

Duurzaamheidsadvies

Ons duurzaamheidsadvies wordt gegeven aan de hand van negen thema's:

Inplanting en functie

Hier wordt bekeken of de ruimte in het project duurzaam en stimulerend wordt gebruikt en of de locatie een goede keuze is.

Beheer project

Binnen dit thema bekijken we hoe het project op een duurzame wijze kan worden gerealiseerd. Dat gaat van de inrichting van de werf, het vermijden van werfvervuiling, werfbeheer en beheer van gevaarlijke stoffen, tot aandacht voor het latere onderhoud en beheer van een gebouw.

Energie

Hoe kan een project zo energieneutraal mogelijk worden uitgewerkt? Hier wordt ingegaan op de opbouw en de kwaliteit van de gebouwschil, het respecteren van het trias energetica-principe, de gebruikte technieken om energieverbruik te reduceren, groene stroom, enzovoort.

Mobiliteit en transport

Binnen dit thema analyseert men onder meer de ontsluiting tot het openbaar vervoer, de bereikbaarheid voor fietsers en voetgangers, en de fietsvoorzieningen.

Water

Hoe gaat het project om met de natuurlijke waterkringloop? Hoe kan het waterverbruik binnen het project worden beperkt en hoe beheert en hergebruikt men hemelwater? Ook wordt het beheer van afvalwater en het vermijden van verhardingen onder de aandacht gebracht.

Ecologie en landgebruik

Hier geven we advies over hoe de ecologische waarde van een perceel kan worden vergroot. Dat kan door natuurvriendelijk onderhoud, de aard van de beplanting, de keuze voor streekeigen fauna en flora, alsook het behoud of de versterking van het ecologische weefsel op een perceel.

Vervuiling

We bekijken hoe de impact van een project op zijn omgeving zo laag mogelijk wordt gehouden. Zowel op het niveau van bodemgebruik en bodemsanering als op het niveau van de omgang met geluidsoverlast, lichtpollutie en stedelijke opwarming.

Grondstoffen en afval

Is er sprake van een duurzaam beheer van de grondstoffenkringloop? Binnen dit thema geven we advies over rationeel materiaalgebruik door dimensionering, aankoopbeleid en materiaal- of grondstoffenkeuze.

Gezondheid, leefbaarheid en toegankelijkheid

Tot slot heeft het duurzaamheidsadvies ook betrekking op een gezonde en toegankelijke werk- en verblijfomgeving. Dat gaat over de creatie van een aangenaam binnenklimaat, veiligheid, integrale toegankelijkheid, aanpasbaarheid in functie van toekomstige functieherzieningen en een integratie met het sociale weefsel.

Kernpartners

Bouwunie

mevr. Hildegard Moreels
Adviseur Vorming & Opleiding,
Coördinator Bouwunie Oost-Vlaanderen

* Wie is Bouwunie?

Bouwunie verenigt de zelfstandigen en kmo's uit de diverse deelsectoren van de bouw in één sterke unie. Bouwunie komt op voor hun belangen. Ze verstrekt gespecialiseerd advies, doet aan lobbying, legt eigen accenten, verkondigt eigen standpunten en biedt een platform waar bouw-kmo's elkaar kunnen ontmoeten.

Bouwunie telt ruim 8.000 leden.

Om alles op rolletjes te doen lopen, heeft Bouwunie uitgebreide secretariaten. De hoofdzetel is in Vilvoorde met een bijhuis in Brugge. Daarnaast zijn ook in Hasselt, Gent, Antwerpen en Kortrijk regionale antennes gevestigd. Bouwunie werkt hecht samen met Unizo. Dankzij deze integratie vullen de plaatselijke Unizo-kantoren de regionale antennes aan.

* Waarom is Bouwunie als kernpartner ingestapt?

Bouwunie neemt deel in het Steunpunt omdat er nood is aan inventarisatie van duurzame kennis. De kwaliteitseisen liggen héél hoog bij duurzaam bouwen en dat vergt een ver doorgedreven kennis. Het betekent dat de diverse bouwprofessionelen zich zeer goed moeten informeren en organiseren. Het Steunpunt kan een katalysator zijn om alle bruikbare informatie correct te verspreiden.

Bouwunie stapte ook mee in het Steunpunt omdat het een belangrijke rol kan spelen in het opwaarderen van het imago van de bouwsector, wat op zijn beurt weer zorgt voor instroom in de sector. Ecologisch verantwoord bouwen zet de bouwsector in een positief daglicht.

Bouwunie engageert zich als kernpartner onder meer tot het leveren van input voor het beleid, het ter beschikking stellen van communicatiekanalen, het gebruik van haar netwerk en bestaande contacten, en het ter beschikking stellen van haar knowhow, zowel op technisch vlak inzake duurzaam bouwen als op organisatorisch vlak.

* Wat kan het Steunpunt Duurzaam Wonen en Bouwen in de toekomst nog realiseren volgens u?

Het Steunpunt zou een ontmoetingsplaats moeten worden met een eigen stek. Via renovatie van een bestaand gebouw zou kunnen worden aangetoond dat duurzaam bouwen niet noodzakelijk moet worden geassocieerd met nieuwbouw.

Daarnaast kan het Steunpunt een interessant doorgeefluik zijn door nog meer te inventariseren wat er zich allemaal in het domein 'duurzaam bouwen' voordoet.

Tot slot moet het Steunpunt blijvende aandacht hebben voor imago-ondersteunende projecten en dient het het (politieke) beleid mee te sturen op basis van de input van de partners.

* Wat zijn de belangrijkste uitdagingen op vlak van duurzaam bouwen volgens u?

In eerste instantie de focus blijven houden in een wirwar aan initiatieven. Daarnaast ligt er een grote uitdaging in de samenwerking op de werf. Er moet goed worden afgesproken wie wat doet. Het probleem van anderstaligen op de werf vormt hier een extra challenge.

” Het Steunpunt moet blijvende aandacht hebben voor imago-ondersteunende projecten en dient het (politieke) beleid mee te sturen op basis van de input van de partners.

Samenlevingsopbouw

dh. Luc Joos

Beleidsmedewerker, Samenlevingsopbouw Oost-Vlaanderen

SAMENLEVINGSOPBOUW

* Wie is Samenlevingsopbouw Oost-Vlaanderen?

Samenlevingsopbouw Oost-Vlaanderen is een door de Vlaamse Gemeenschap erkend instituut (vzw) voor Samenlevingsopbouw. Samenlevingsopbouw richt zich op de meer kwetsbare groepen in de samenleving en meer bepaald op maatschappelijke achterstelling. Kenmerkend voor samenlevingsopbouw is zijn participatieve aanpak. Met en vanuit beoogde doelgroepen worden ervaren knelpunten en noden aangepakt. Samen met hen worden oplossingen uitgewerkt en de brug gemaakt met structurele oplossingsactoren in functie van duurzame oplossingen.

Alles samen stelt Samenlevingsopbouw Oost-Vlaanderen een veertigtal mensen tewerk. De projectwerking wordt gerealiseerd vanuit diverse activiteitencentra zoals Aalst, Eeklo, Lokeren, Ronse of Sint-Niklaas.

* Waarom is Samenlevingsopbouw Oost-Vlaanderen als kernpartner ingestapt?

Samenlevingsopbouw behartigt de belangen van de meest kwetsbare doelgroepen. Met betrekking tot wonen zijn dat in de eerste plaats kwetsbare huurders op de private en de sociale huurmarkt, maar ook kwetsbare eigenaars-bewoners en bijzondere doelgroepen (kwetsbare ouderen, mensen met een mentale of fysieke beperking, mensen van niet-Belgische origine, dak- en thuislozen, ...). Samenlevingsopbouw Oost-Vlaanderen is vooral ingestapt om het voor die doelgroep op te nemen bij de verdere uitbouw en promotie van duurzaam wonen en bouwen, en om behalve op 'duurzaam wonen' ook de klemtoon te leggen op 'duurzaam wonen'. Dat houdt veel meer in dan bouwen en renoveren, maar heeft ook aandacht voor de fysieke

en sociale woonomgeving, de aanwezigheid en/of nabijheid van voorzieningen, diensten, winkels, ... en ontmoetingsruimtes – aandacht ook voor integratie, solidariteit, *community building*.

* Wat kan het Steunpunt Duurzaam Wonen en Bouwen in de toekomst nog realiseren volgens u?

Vanuit Samenlevingsopbouw Oost-Vlaanderen willen we ons via projectwerking richten op toegankelijkheid van duurzaam wonen en bouwen voor de meest kwetsbare doelgroepen. We willen ervoor zorgen dat zij mee zijn op de sneltrein van de energie- en klimaatdoelstellingen, en er zeker niet het slachtoffer van worden. Onze slogan in deze is 'iedereen mee'. We hopen in het Steunpunt daarvoor een partner te vinden.

Verder zouden we vanuit het Steunpunt meer aandacht willen zien voor 'duurzaam wonen' – in evenwicht met 'duurzaam bouwen'.

Tot slot willen we vanuit de Oost-Vlaamse Vereniging Dorpsbelangen, een spin-off van Samenlevingsopbouw Oost-Vlaanderen, aandacht vragen voor meer promotie van het duurzaamheidsverhaal op het platteland. Allerlei duurzaamheidsinitiatieven en -experimenten komen grotendeels uit een stedelijke context. Van de vereniging willen we gelijkaardige initiatieven op het platteland bundelen en promoten. Ook hierin zien we een partnerrol voor het Steunpunt.

* Wat zijn de belangrijkste uitdagingen op vlak van duurzaam bouwen volgens u?

Zoals eerder vermeld, zouden we vanuit het Steunpunt meer aandacht willen zien voor 'duurzaam wonen', in evenwicht met 'duurzaam bouwen'.

Vanuit het Steunpunt willen we meer aandacht zien voor 'duurzaam wonen' – in evenwicht met 'duurzaam bouwen'.

Confederatie Bouw

mevr. Tine Debrauwere
milieuadvies Confederatie Bouw
Oost-Vlaanderen

* **Wie is Confederatie Bouw?**

Confederatie Bouw is een werkgeversorganisatie voor aannemers. Onze organisatie is een vzw, onze werking wordt door ledenbijdragen gefinancierd. Onze organisatie werkt regionaal (alleen Oost-Vlaanderen, zonder Waasland) met kantoren in Zwijnaarde en Aalst. De bouwsector met alle subsectoren is onze doelgroep. Leden kunnen een beroep doen op Confederatie Bouw voor milieu-, sociaaljuridisch, juridisch, fiscaal, ... advies. Als vzw organiseren we evenementen voor onze leden, bieden hen opleidingen aan en verdedigen hun belangen.

* **Waarom is Confederatie Bouw als kernpartner ingestapt?**

Wij zijn ervan overtuigd dat duurzaam bouwen zeer belangrijk is en als sectororganisatie is het belangrijk dat we vanaf de eerste rij meekijken en meedenken hoe we onze aannemers daarvan kunnen overtuigen en hen kunnen bijscholen. Daarom lijkt het ons zeer nuttig om in het Steunpunt actief te zijn.

* **Wat kan het Steunpunt Duurzaam Wonen en Bouwen in de toekomst nog realiseren volgens u?**

We vinden dat duurzaam wonen en bouwen, en het Steunpunt zich nog meer in de kijker moeten zetten. Duurzaam bouwen is een thema dat nog veel meer in de belangstelling moet komen. De verschillende actoren weten nog te weinig dat ze op het Steunpunt een beroep kunnen doen.

* **Wat zijn de belangrijkste uitdagingen op vlak van duurzaam bouwen volgens u?**

De grootste uitdaging op dit ogenblik is wat ons betreft nog steeds het sensibiliseren. Mensen zijn bezig met duurzaam bouwen omdat het moet, niet uit overtuiging. Een mentaliteitswijziging zou ideaal zijn, maar is misschien niet realistisch. Bouwprofessionelen moeten zich veel meer bewust worden van de verstrenge wetgeving, en zich informeren en bijscholen vooraleer het zover is. Alleen bouwbedrijven die op de hoogte zijn en voorbereid zijn, zullen concurrentieel blijven. Ten minste tot wanneer deze verstrenging een feit is, moet hierop blijvend worden ingezet.

We vinden dat duurzaam wonen en bouwen en het Steunpunt zich nog meer in de kijker moeten zetten. Duurzaam bouwen is een thema dat nog veel meer in de belangstelling moet komen te staan.

Eandis

mevr. Kirsten Loncke
teamleader rational use of energy,
Eandis

* Wie is Eandis?

Eandis verzorgt de exploitatie van het uitgebreide elektriciteit- en aardgasdistributienetwerk, in 234 steden en gemeenten in Vlaanderen. Eandis staat dan ook voor 'elektriciteit, aardgas, netten en distributie'. Eandis bouwt en onderhoudt bijvoorbeeld de distributienetten, verzorgt de aansluitingen bij je thuis of op kantoor, lost storingen en defecten in het net op, neemt je meterstanden op, ...

Daarnaast kreeg Eandis een maatschappelijke opdracht mee. Zo bevorderen we het zuinige verbruik van energie. Particulieren en gemeenten kunnen bij ons terecht voor advies over rationeel energiegebruik (REG): energiebewust (ver)bouwen, energiezuinige installaties, ... Als je energiebesparende investeringen doet, kun je bij Eandis bovendien een REG-premie aanvragen.

Een ander deel van onze maatschappelijke opdracht is die van sociale leverancier. We leveren energie aan klanten die geen commerciële energieleverancier vinden. Eventueel plaatsen we dan een budgetmeter, waarmee de klant zijn verbruik vooraf betaalt. Dat helpt om bewust om te springen met het energiebudget zonder aan comfort in te boeten.

* Waarom is Eandis als kernpartner ingestapt?

Vanuit onze maatschappelijke opdracht is Eandis ingestapt in het Steunpunt Duurzaam Wonen en Bouwen. Op die manier wensen we met vereende krachten onze activiteiten inzake energiebewustwording te versterken. De bouwadviezen aan particulieren die vanuit het Steunpunt worden georganiseerd, vormen hiervan een mooi voorbeeld en sluiten naadloos aan bij de REG-premies en sensibiliseringsacties van Eandis.

* Wat kan het Steunpunt Duurzaam Wonen en Bouwen in de toekomst nog realiseren volgens u?

Voor de toekomst zien wij zeker een toegevoegde waarde in het voortzetten van gelijkaardige samenwerkingen met betrokken partijen. Met elkaar versterkende acties en de nodige zichtbaarheid kunnen we op die manier nog meer Vlaamse woningen renoveren en zo de doelstellingen van het Energierenovatiepact bereiken.

Met elkaar versterkende acties kunnen we nog meer Vlaamse woningen renoveren om de doelstellingen van het Energierenovatiepact te bereiken.

* Wie is EROV?

De Economische Raad voor Oost-Vlaanderen werkt in opdracht van de Provincie Oost-Vlaanderen. We stimuleren de sociaal-economische ontwikkeling van de provincie. Achttien medewerkers geven vorm aan de EROV-activiteiten.

EROV zet in op ervaringsuitwisseling, netwerking en samenwerking tussen Oost-Vlaamse ondernemers uit de profit en social profit sector. EROV begeleidt het detailhandelsbeleid en centrummanagement in steden en gemeenten. EROV neemt initiatieven die de brug slaan tussen onderwijs en ondernemen. Met Lekker Oost-Vlaams verenigt EROV alle Oost-Vlaamse streek- en hoeveproducten.

* Waarom is EROV als kernpartner ingestapt?

EROV zet in op de promotie en imago-ondersteuning van markante Oost-Vlaamse sectoren waaronder de bouwsector. EROV organiseerde diverse 'bouwtoeren', waarbij een aantal grote Oost-Vlaamse bouwprojecten werden bezocht met een groep beleidsmakers. Door dergelijke activiteiten kan EROV de vinger aan de pols houden en inspelen op de specifieke noden van de bouwsector.

Ook met de Bouwunie en de Confederatie Bouw zijn er goede contacten. EROV zoekt telkens naar een meerwaarde en werkt complementair aan andere initiatieven die worden genomen door de belangenorganisaties.

* Wat kan het Steunpunt Duurzaam Wonen en Bouwen in de toekomst nog realiseren volgens u?

Het Steunpunt Duurzaam Wonen en Bouwen, en de rol van de provincie Oost-Vlaanderen zijn nog te weinig bekend bij het grote publiek. Het Steunpunt zou kunnen inzetten op de ontwikkeling van een grotere naamsbekendheid, bijvoorbeeld via reportages op de regionale televisie.

EROV heeft een ruim netwerk: Oost-Vlaamse kmo's, scholen, ziekenhuizen, woonzorgcentra, ... Al deze actoren staan onder druk om meer te doen met minder middelen en worden in grote nieuwbouwprojecten geconfronteerd met steeds strengere energienormen. EROV en het Steunpunt kunnen een belangrijke rol spelen in het sensibiliseren en informeren van deze actoren.

* Wat zijn de belangrijkste uitdagingen op vlak van duurzaam bouwen volgens u?

Energiezuinige investeringen kosten op korte termijn een vaak grote investering, die zichzelf pas later terugbetaalt. Het betaalbaar houden lijkt ons een van de belangrijkste uitdagingen. Goede communicatie rond de baten op middellange termijn is hierbij cruciaal. Vandaag ligt de nadruk bij duurzaam bouwen veelal op nieuwbouw. Naar onze mening ligt er ook een heel grote uitdaging in het duurzamer maken van het bestaande patrimonium.

EROV en het Steunpunt Duurzaam Wonen en Bouwen kunnen een belangrijke rol spelen in het sensibiliseren en informeren van de verschillende doelgroepen.

Bond Beter Leefmilieu

dhr. Jurgen Naets

doelgroepenwerking duurzaam bouwen,
Bond Beter Leefmilieu

* **Wie is Bond Beter Leefmilieu?**

Bond Beter Leefmilieu Vlaanderen vzw is de onafhankelijke federatie van meer dan 140 natuur- en milieuverenigingen in Vlaanderen. Het doel van BBL: gezonde lucht, helder water en natuur om van te genieten. Dat doel realiseert Bond Beter Leefmilieu door middel van grootschalige publiekscampagnes, met duizenden deelnemers per jaar.

* **Waarom is Bond Beter Leefmilieu als kernpartner ingestapt?**

Wij staan als organisatie mee aan de wieg van de provinciale steunpunten omdat we geloven dat hun werking noodzakelijk is om de transitie naar duurzame gebouwen waar te maken. De steunpunten bekleeden een unieke positie. Enerzijds als netwerkorganisatie om het bedrijfsleven, middenveld en het beleid samen te brengen achter een gezamenlijk verhaal. Anderzijds is het provinciale niveau het juiste niveau om beleid te vertalen in de praktijk.

* **Wat kan het Steunpunt Duurzaam Wonen en Bouwen in de toekomst nog realiseren volgens u?**

Nog te vaak wordt duurzaam wonen en bouwen gereduceerd tot 'energiezuinig' wonen en bouwen. Andere aspecten zoals materiaalkeuze, gezondheid, sociale meerwaarde, mobiliteit, ... zijn minstens even belangrijk. Vlaanderen daarvan overtuigen vraagt nog heel wat werk.

* **Wat zijn de belangrijkste uitdagingen op vlak van duurzaam bouwen volgens u?**

De belangrijkste uitdaging is een duurzame ruimtelijke ordening en de integratie van verschillende aspecten van het duurzaamheidsverhaal: mobiliteit, energie, materiaal, sociale integratie, nieuwe woonvormen, afvalbeleid, gezondheid, ...

Nog te vaak wordt duurzaam wonen en bouwen door velen gereduceerd tot 'energiezuinig' wonen en bouwen.

Woonwijzer Meetjesland

dhr. Bert Seys

coördinator, Woonwijzer Meetjesland

* Wie is Woonwijzer Meetjesland?

Woonwijzer Meetjesland is een intergemeentelijk initiatief dat de aangesloten lokale besturen ondersteunt om een sterk lokaal woonbeleid te voeren. Binnen de organisatie werkt een tiental mensen. We richten ons naar alle gezinnen van de aangesloten lokale besturen. Een bijzonder aandachtspunt in onze werking zijn die gezinnen in de meest kwetsbare woonsituaties.

Woonwijzer heeft twee kernopdrachten. Enerzijds geven we informatie en advies over wonen en energie aan de inwoners van het Meetjesland. Elk jaar doen meer dan 3000 verschillende gezinnen een beroep op deze dienstverlening. We geven advies over premies, huurwetgeving, woonfiscaliteit, ... Anderzijds staan we ook de lokale besturen bij in de uitvoering en ontwikkeling van hun woonbeleid. We voeren bijv. woningkwaliteitsonderzoeken uit, registreren leegstaande woningen of organiseren lokaal woonoverleg voor de lokale besturen.

* Waarom is Woonwijzer Meetjesland als kernpartner ingestapt?

Duurzamer wonen en bouwen is een van de grote uitdagingen in het huidige woonbeleid. We moeten ons een toekomst durven voorstellen waarbij nieuwe woningen meer energie opwekken dan ze verbruiken en waarbij bestaande woningen allemaal een energiezuinige renovatie hebben ondergaan. Dat zou goed zijn om de verdere klimaatopwarming tegen te gaan, maar ook gewoon om de energiefactuur betaalbaar te houden. We hopen dat we de werking van het Steunpunt kunnen versterken, door de expertise die we inbrengen rond woonbeleid en de klantgerichte dienstverlening. En omgekeerd zien we het Steunpunt voor onszelf als een opportuniteit om de krachten te bundelen en onze impact te vergroten. Het is een win-winsituatie dus.

* Wat kan het Steunpunt Duurzaam Wonen en Bouwen in de toekomst nog realiseren volgens u?

Het Steunpunt zou verder het pad kunnen effenen voor creatieve samenwerking en kruisbestuivingen over duurzaam wonen en bouwen. Het is verrijkend om kennisinstellingen, ondernemers, milieuverenigingen, lokale besturen, welzijnsactoren, ... samen te brengen rond dit thema. Het Steunpunt zou een echt netwerk moeten worden van al wie betrokken is bij duurzaam wonen en bouwen; een plaats ook waar nieuwe initiatiefnemers snel de juiste mensen en informatie kunnen vinden om hun ideeën waar te maken.

Wij gaan in het Meetjesland al vele jaren bij verbouwers aan huis om bouwadvies te geven. Dit renovatieadvies aan huis zou moeten worden veralgemeend in de provincie. Als we de omslag willen maken naar een duurzamer woningpatrimonium in de provincie zullen we inwoners niet alleen moeten bewustmaken, maar ook met raad en daad moeten bijstaan. Dat is net wat het bouwadvies aan huis doet: op maat van een verbouwproject wordt heel concreet advies gegeven over hoe de woning duurzamer kan worden gemaakt.

* Wat zijn de belangrijkste uitdagingen op vlak van duurzaam bouwen volgens u?

Heel wat woningen worden stelselmatig energiezuiniger gemaakt, maar er blijft een grote restgroep energievervlindende woningen over. Het gaat bijvoorbeeld over huurwoningen, woningen van hoogbejaarden, of woningen waar – om bouwtechnische redenen – energiebesparende investeringen bijzonder duur zijn. Het zal nog veel creativiteit vragen om ook voor die restgroep een oplossing te vinden. Laat het Steunpunt nu net de plaats zijn waar zulke creatieve oplossingen zouden moeten kunnen ontstaan.

Het Steunpunt zou verder het pad kunnen effenen voor creatieve samenwerking en kruisbestuivingen over duurzaam wonen en bouwen.

✳ **Wie is NAV?**

NAV, de Vlaamse Architectenorganisatie, is de grootste beroepsfederatie van architecten in Vlaanderen met 2.800 leden.

Aangesloten architecten kunnen rekenen op een brede dienstverlening. Zo is NAV de megafoon in tal van dossiers waar de architect centraal staat.

Via verschillende publicaties staat informatieverspreiding centraal bij NAV.

NAV investeerde ook sterk in een helpdesk waar architecten terecht kunnen met allerhande vragen, zowel van juridische, financiële als vaktechnische aard. Tenslotte biedt NAV een breed scala van vorming en netwerking aan. Jaarlijks organiseert NAV meer dan 80 informatieve en cursusavonden en is NAV ook organisator van evenementen zoals de 'Vlaamse Renovatiedag' en het evenement 'Mijn Huis Mijn Architect'. Deze evenementen brengen telkens enkele tienduizenden bezoekers op de been.

✳ **Waarom is NAV als kernpartner ingestapt?**

Om het maatschappelijk draagvlak te versterken moeten alle actoren die in de bouwwereld actief zijn, meewerken aan een duurzame wereld. Op die manier kan een gemeenschappelijke visie uitgewerkt worden. Op basis van deze visie worden deelthema's bepaald en acties geformuleerd. Om die reden stapte NAV mee in het Steunpunt en nam het zijn verantwoordelijkheid op. Als we willen streven naar een gezonde, veilige en betaalbare woning met een geringe impact op het leefmilieu, dan start dat bij de ontwerper van het gebouw. NAV helpt als grootste architectenvereniging de architecten informeren en sensibiliseren.

✳ **Wat kan het Steunpunt Duurzaam Wonen en Bouwen in de toekomst nog realiseren volgens u?**

Het Steunpunt oefent een sensibiliserende taak uit naar particulieren om duurzaam bouwen en wonen te stimuleren, via acties, publicaties enzovoort. Ze verschaffen de eerste informatie aan de toekomstige bouwheer. Als we onze bestaande woningen willen klaarmaken voor 2050 dan is er nog veel werk aan de winkel.

Een van de belangrijkste richtlijnen die door het Steunpunt meegegeven dient te worden, is het advies om van bij de start van het project contact op te nemen met een professional: een architect of een aannemer.

✳ **Wat zijn de belangrijkste uitdagingen op vlak van duurzaam bouwen volgens u?**

Bouwheren zijn zich bewust van het belang van isoleren en ventileren. Ook luchtdicht bouwen is stilaan ingeburgerd. Maar om de kwaliteit van het wonen en bouwen in Vlaanderen structureel te verbeteren en te bewaren voor de toekomst, is er nood aan een aangepaste bouw- en denkwijze. Compact bouwen wordt niet enkel belangrijk voor de creatie van een energiezuinige samenleving maar er ontstaan zo ook meer ruimtes voor aaneengesloten groen. Momenteel worden vele woningen gerenoveerd zonder stil te staan bij de vraag of het niet beter is om over te gaan tot sloop. Sloop als mogelijk scenario weerhouden vormt nog een grote uitdaging binnen duurzaam bouwen en wonen.

” Samen met het Steunpunt werken we een gemeenschappelijke visie uit. Op basis daarvan worden acties bepaald.

MilieuAdviesWinkel

mevr. Ida Lievens

Projectverantwoordelijke Duurzaam
Bouwen, MilieuAdviesWinkel

* **Wie is MilieuAdviesWinkel?**

MilieuAdviesWinkel kun je beschouwen als een 'winkel' in Gent, waar je terecht kunt met vragen over milieubewust (ver)bouwen, wonen en leven. MilieuAdviesWinkel is een van de belangrijkste realisaties van Gents MilieuFront!

Gents MilieuFront (GMF) is een regionale milieuvereniging uit Gent die via positieve acties het leefmilieu en duurzame mobiliteit een duwtje in de rug wil geven.

De MilieuAdviesWinkel richt zich in de eerste plaats tot potentiële bouwers of verbouwers, met massa's tips en adviezen. Niet zonder reden, want bij een nieuwbouw of verbouwing heeft elke beslissing meteen (milieu) gevolgen voor tientallen jaren.

We werken samen met een tiental freelance adviseurs die zich voor dit advies baseren op de Vlaamse maatstaf voor duurzaam wonen en bouwen.

We staan ter beschikking van iedereen met vragen omtrent duurzaam bouwen, in de praktijk betreft dat voornamelijk burgers en lokale overheden.

In opdracht van de provincie Oost-Vlaanderen organiseren we voor alle Oost-Vlamingen advies bij ons op kantoor, of op zitdagen op locatie in bepaalde gemeentes. Daarnaast adviseren we ook gemeentelijke projecten, met advies op maat.

* **Wat kan het Steunpunt Duurzaam Wonen en Bouwen in de toekomst nog realiseren volgens u?**

Onze adviseurs zorgen voor meer bewustwording bij elk advies. Extra steun bij het creëren van meer draagvlak hiervoor is altijd welkom.

Daarnaast zouden we samen met het Steunpunt het aanbod graag uitbreiden met een plaatsbezoek en dit voor bestaande gebouwen. Dit biedt de mogelijkheid om een gebouw grondig te analyseren en een stap verder te gaan met het advies.

* **Wat zijn de belangrijkste uitdagingen op vlak van duurzaam bouwen volgens u?**

Een van de grote uitdagingen is het verspreiden van goede kennis en informatie voor iedereen die gaat bouwen of verbouwen. Uiteraard is dit niet evident omdat dit vaak vreemde materie is voor iemand die start met een bouwproject.

Het is belangrijk om mensen aan te raden om te werken met gezonde en ecologische materialen. Deze materialen hebben een kleinere impact op het milieu en zijn gezonder voor de bewoners. We moeten mensen blijven overtuigen om te investeren in duurzame materialen.

In opdracht van de provincie Oost-Vlaanderen organiseren we advies voor alle Oost-Vlamingen. Op die manier zijn we kennispartner van de provincie.

Principes als levenslang wonen en duurzaam bouwen zijn goed voor mens en milieu, en wij streven naar een zuinig energie-, water- en ruimtegebruik. Duurzame en gezonde materialen zijn hierbij belangrijk net zoals de toegankelijkheid én aanpasbaarheid in de tijd.

Jozef Dauwe, gedeputeerde van Leefmilieu

Intentieverklaring kernpartners

Tijdens de bis-beurs 2011 werd er een intentieverklaring ondertekend tussen het Steunpunt Duurzaam Wonen en Bouwen en de kernpartners als officieel startschot van het Steunpunt. Deze negen partners hebben mee getekend voor duurzaam wonen en bouwen in Oost-Vlaanderen en vertalen dit actief in hun eigen werking.

Bis bouw & immo salon

8 oktober 2011

© Maarten Marchau

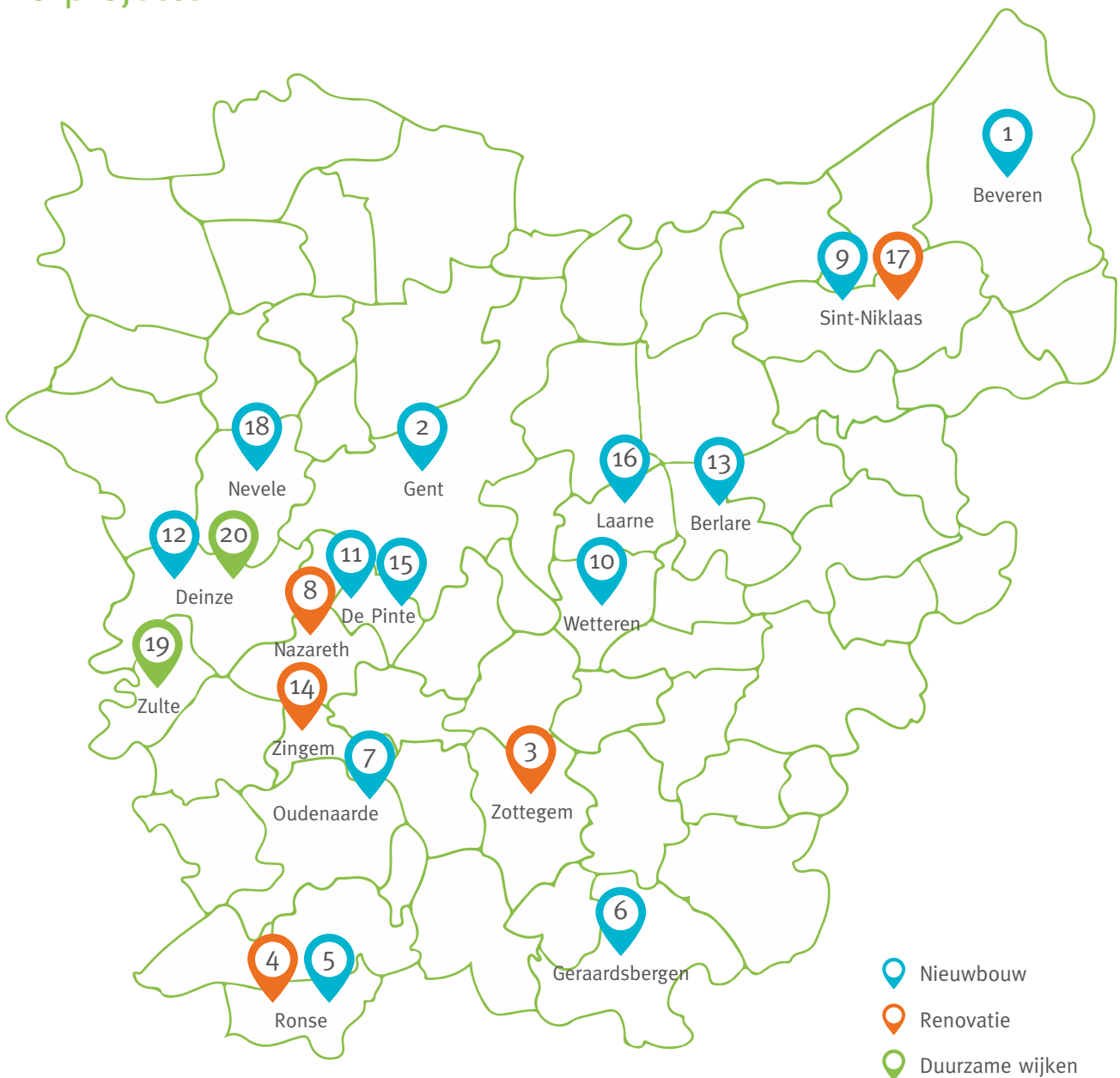
Gemeenten

Gemeentelijke projecten

Het Steunpunt Duurzaam Wonen en Bouwen adviseert gemeenten bij hun gemeentelijke (ver)bouwprojecten. Het geeft daarin een breed advies, gaande van begeleiding op het vlak van materiaalkeuze en gebouwen tot het inhoudelijk adviseren, en dat voor zowel renovatieprojecten als nieuwbouwprojecten. De projecten kunnen zeer verschillend van aard zijn, zolang ze maar een duurzaam resultaat afleveren en streven naar een bijna energieneutraal project (BEN-gebouw). Zowel nieuwbouw- als renovatieprojecten komen in aanmerking, maar ook stedenbouwkundige projecten zoals masterplannen, beeldkwaliteitsplannen, inrichtingsplannen, verkavelingen of ruimtelijke uitvoeringsplannen kunnen worden ingediend.

20 projecten

Klimaatloods Natuurpunt

1

Administratief centrum en politiekantoor Beveren

Een nieuwbouwproject met aandacht voor leefkwaliteit, comfort en groen.

Opvallend aan dit project:

- hernieuwbare energie
- groene omgeving
- gezond binnenklimaat

Beveren bouwt in het centrum van de gemeente een nieuw administratief centrum en politiekantoor. Er wordt gezocht naar de best mogelijke materialen en leefkwaliteit, comfort en groen staan centraal. Ook de toegankelijkheid van het gebouw krijgt veel aandacht.

Het Steunpunt Duurzaam Wonen en Bouwen gaf advies bij de materiaalkeuze. Met voorstellen voor heel specifieke en gerichte alternatieven. Zo stelde het voor om Resol/EPS te gebruiken daar waar er pur was voorzien, en om te kiezen voor bio-ecologische EPDM in plaats van klassieke EPDM.

Voor de vloeren gaf het Steunpunt het advies om te werken met lokale en bio-ecologische materialen zoals hout en kurk. Daarnaast werd er gekozen voor natuurverf. Algemeen adviseerde het om zoveel mogelijk te werken met recycleerbare materialen en demonteerbare producten. Het Steunpunt deed ook enkele suggesties met betrekking tot goede luchtkwaliteit en akoestiek, zoals de mogelijkheid om te werken met vlas of cellulose.

Bouwheer: gemeentebestuur Beveren

Functie: nieuw administratief centrum en politiekantoor

Architect: O.R.G. architecten

2

Klimaatloods Natuurpunt

Ecologische bouwtechnieken en natuurontwikkeling.

Opvallend aan dit project:

- bio-ecologische prefab
- hergebruik regenwater 1200 m²
- verwarming met zon en hout uit eigen natuurgebieden

Aan de rand van het natuurgebied de Gentbrugse Meersen heeft Natuurpunt Gent een klimaatloods van 1200 m² gebouwd volgens een duurzaam en klimaatneutraal concept: met natuurlijke materialen, een degelijke isolatie en een doordacht waterbeleid. Ze is gebouwd in deelvolumes in functie van de warmtebehoefte. Het verwarmen gebeurt met een pelletkachel; de productie van warm water met een zonneboiler, waarbij de vergassingsketel indien nodig voor naverwarming zorgt. Het gebouw is optimaal georiënteerd voor een maximum aan daglicht in het atelier, de werkruimtes en voor de zonnepanelen. Vier citernes van elk 10.000 liter worden gebruikt voor het sanitair en om machines af te spuiten.

De bouwheer besteedde ook bijzondere aandacht aan duurzaam materiaalbeheer, het aanmoedigen van stappers en trappers boven auto's, en ecologie en landbeheer. In 2016 zal het groendak gerealiseerd worden voor het vasthouden van het water, en voor de snelle doorlaatbaarheid van water werd er rondom het gebouw geen verhardingen aangebracht.

Bouwheer: Natuurpunt Gent

Functie gebouw: loods in functie van onderhoud natuurgebied

Architect: Eco Architecten (ontwerp)

Uitvoering: Denc-Studio (uitvoering)

3

Beisloven Zottegem

Beislovenpark, samen groen.

Opvallend aan dit project:

- CO₂-neutraal
- polyvalente passiefbouw
- milieueducatief centrum

Dit project omvat een oud schoolgebouw van 400 m² dat de stad Zottegem zal omvormen tot een polyvalente ruimte en renoveren als passiefbouw. Het opzet is om volledig CO₂-neutraal te verbouwen en het gebouw, zodra het is afgewerkt, ook CO₂-neutraal te laten functioneren. Op de omliggende gronden wordt er op een oppervlakte van 2 hectare een milieueducatief centrum uitgebouwd met natuurspeeltuin. De energievraag in het gebouw zal beperkt worden door de ruimtes te groeperen op basis van gelijkaardige energiebehoefte. Een pelletkachel zorgt voor eventuele bijverwarming en fotovoltaïsche zonnepanelen leveren elektriciteit. Om CO₂-neutraal te bouwen wil men kiezen voor CO₂-neutrale/positieve materialen zoals kalkhennep, leem en kalkpleister, houtvezelplaten, cellulose en steigerhout. Er wordt geadviseerd om de verhardingen te beperken en enkel waterdoorlatende verharding toe te passen en een IBA* aan te leggen.

Een overdekte fietsenstalling moet het gebruik van de fiets stimuleren. Er worden oplaadpunten voor elektrische wagens voorzien, gevoed door de overproductie van de PV-panelen. De bestaande bomen worden zoveel mogelijk behouden en mee opgenomen in een concept voor een heemtuin, samentuin, ...

Bouwheer: stadsbestuur Zottegem

Functie gebouw: polyvalente ruimte en milieueducatief centrum

* Individueel behandelingsinstallatie voor afvalwater

4

Administratief Centrum Ronse

Duurzame renovatie met het oog op een betere dienstverlening aan de burgers.

Opvallend aan dit project:

- duidelijke visie en ambitieniveau
- energiezuinige renovatie en uitbreiding
- gebruik van bestaande gebouwen

De stad Ronse verbouwt het huidige stadhuis en breidt het uit tot een nieuw administratief centrum om een betere dienstverlening te bieden aan de burgers. De sterkte van het project zit in de duidelijke visie en het ambitieniveau van het stadsbestuur. Met deze duurzame en energiezuinige realisatie willen ze het voorbeeld geven. Het Steunpunt gaf twee adviezen. Er werd een advies afgeleverd voor de integratie van duurzaamheid in de conceptnota. Daarnaast werd bekeken of het aspect duurzaamheid effectief mee werd opgenomen in de offertes van de verschillende kandidaten. Het nieuwe administratief centrum ambieert een E-peil beneden 60, een K-peil beneden 30 en een luchtdichtheid van $n_{50} < 1$. Binnen het project wordt uitgegaan van een gezonde klimaatbeheersing. Regenwater wordt hergebruikt voor onder meer de toiletten, dienst- en buitenkranen, en een gedeelte van het dakoppervlak wordt een groendak voor de buffering van het regenwater.

Het project werkt met gezonde en duurzame materialen volgens het principe van de levenscyclusanalyse. Het maximale behoud van bestaande gebouwen en structuren beperkt de afvalstroom. Het aandeel groen zal bij het ontwerp een prominente rol spelen. Tot slot wordt er een gezond en comfortabel binnenklimaat verkregen door aandacht te vestigen op verlichting, luchtkwaliteit, binnentemperatuur en akoestiek.

Bouwheer: stadsbestuur Ronse

Functie: administratief centrum

Bibliotheek Geraardsbergen
© Arch. Van der Mynsbrugge

5

Stedelijk zwembad Ronse

Een publiek-private samenwerking voor de realisatie van een nieuw zwembad, waarbij schone vormen van energie maximaal worden gestimuleerd.

Opvallend aan dit project:

- concurrentiedialoog als basis voor een pps-formule
- duurzaamheidsdoelstellingen als uitgangspunt voor de selectieprocedure

De stad Ronse wil ecologische normen al in de selectiefase van het nieuw stedelijk zwembad meegeven en het gebruik van schone vormen van energie stimuleren. Het Steunpunt werd ingezet om het programma van eisen en de projectdefinitie te evalueren. Naast het stroomlijnen van bouwprocessen en een slimme oriëntatie zijn ook de vormgeving, indeling en het materiaalgebruik van de gebouwen belangrijk. Binnen dit project vertrekt men vanuit het principe 'Trias Energetica'. Laag energiegebruik vormt de basis, door conceptuele en constructieve ingrepen. In tweede instantie wordt het gebruik van hernieuwbare energiebronnen gestimuleerd, en tot slot worden – indien noodzakelijk – fossiele brandstoffen aangewend op een efficiënte wijze. Onnodig materiaalgebruik wordt voorkomen, en gezonde en milieuvriendelijke materialen krijgen de voorkeur.

Er wordt gestreefd naar een maximale beheersing van alle waterstromen in het project: een beperking van de vraag naar (drink)water; het voorkomen van de afvoer van water en maximaal hergebruik van afvalwater; en het verwerken van overtollig water door middel van infiltratie en buffering.

Tot slot zullen alle duurzame ingrepen meegedeeld worden gemaakt aan gebruikers en bezoekers.

Bouwheer: stadsbestuur Ronse

Functie: zwembad met 3 baden

6

Bibliotheek Geraardsbergen

'De bibliotheek wordt een laagdrempelig cultuurhuis, met veel lichtinval zodat boeken en mensen heel duidelijk zichtbaar zijn.'
Jan Lion, correspondent Nieuwsblad

Opvallend aan dit project:

- glazen huis
- toekomstgerichte flexibiliteit
- inbreidingsproject

De nieuwe bibliotheek komt in een arbeiderswijk te liggen die op die manier opgevoerd wordt. Het gebouw ligt centraal en sluit aan bij het nieuwe politiekantoor, het stedelijk administratief centrum, de brandweer en jeugdcentrum de Spiraal. Op die manier is het goed bereikbaar voor bezoekers.

De bibliotheek wordt een ontmoetings- en belevingsplek voor jong en oud met voldoende rustplekken die uitnodigen tot sociaal contact, een aangename leeszaal, een creatieve en speelse jeugdafdeling, een multifunctionele zaal enzovoort.

In de buitenaanleg werd er een open podium voorzien in trapvorm.

Tot slot omvat het gelijkvloers vergaderlokalen, tentoonstellingsruimtes en plaats voor het stadsarchief. Het opzet is een multifunctioneel kenniscentrum.

Bouwheer: gemeentebestuur Geraardsbergen

Functie gebouw: gemeentelijke bibliotheek met multifunctionele ruimtes

Architect: Koen Van Der Mynsbrugge

Muziekacademie
Oudenaarde

7

Muziekacademie Oudenaarde

Een energiezuinig project waar muziek in zit voor een duurzame toekomst.

Opvallend aan dit project:

- energiezuinig
- BEO*-veld en zonnepanelen
- geen gas binnengebracht
- akoestisch en visueel comfort

De muziekacademie in Oudenaarde is een nieuwbouwproject dat het milieu zo min mogelijk belast. In dit project is men zeer respectvol omgegaan met het ecologisch waardevolle terrein door een zeer beperkte grondinname en het compact bouwvolume. Tijdens de bouw werd zeer veel aandacht besteed aan de ecologisch waardevolle bomen in de omgeving van het gebouw.

Naast de beperking van het energieverbruik is er extra aandacht uitgegaan naar hernieuwbare energiebronnen, met name fotovoltaïsche zonnepanelen en een luchtverwarming via warmtepomp met een BEO-veld. Er is speciale aandacht besteed aan duurzaam materiaalbeheer, duurzaam waterbeheer en visueel comfort door zoveel mogelijk natuurlijk daglicht te voorzien in de lokalen en aan te vullen met LED-verlichting. Alle ramen werden voorzien van horizontale en mobiele verticale zonwering. Voornamelijk het akoestische aspect heeft wel wat denkwerk nodig gehad. Alle muren werden ontdebeld en akoestisch geïsoleerd.

Tot slot is de muziekacademie vlot bereikbaar met het openbaar vervoer en werd er een fiets- en voetgangersroute aangelegd langs het project dat aansluit op het fietspadennet van Oudenaarde.

Bouwheer: Stad Oudenaarde

Functie gebouw: muziekacademie

Architect: Architect Gudrun Verschueren, stad Oudenaarde

* Boorgat Energie Opslag veld

8

Vier openbare gebouwen Nazareth

Nazareth zet zich actief in om het gebouwenpatrimonium te onderhouden en plant energiebesparende werken in diverse gemeentelijke gebouwen.

Opvallend aan dit project:

- centrale ligging gebouwen
- vlotte bereikbaarheid met openbaar vervoer
- vlotte bereikbaarheid te voet en met de fiets

De gemeente Nazareth maakt in de meerjarenplanning 2014 – 2019 de nodige budgetten vrij om maatregelen te treffen die de energie-efficiëntie van het bestaande gebouwenpatrimonium verhogen. Zij doet daarvoor onder meer een beroep op het Steunpunt Duurzaam Wonen en Bouwen voor professioneel advies.

Het Steunpunt verleende advies voor twee locaties voor buitenschoolse kinderopvang, de gemeenteschool Eke en het cultureel centrum Zaal Nova. Het advies van het Steunpunt diende voornamelijk om de fasering van de werken te kunnen inschatten.

De vier gebouwen werden uitgerust met nieuwe en efficiënte verwarmingsinstallaties, weliswaar op basis van fossiele brandstoffen, maar met een hoog rendement. Daarnaast is de gemeenteschool in Eke uitgerust met een fotovoltaïsche installatie van 52 zonnepanelen die een groot deel van het dagelijkse energieverbruik van de school dekt.

De nieuwe vleugel van de buitenschoolse kinderopvang Ter Biesten en de nieuwe klaslokalen van de gemeenteschool in Eke zijn beide gerealiseerd met een moderne architectuur, waarbij natuurlijk daglicht en ruimtelijkheid hoog in het vaandel staat. Beide uitbreidingen voldoen aan de geldende eisen en garanderen een energie-efficiënte toekomst.

Jeugdcentrum Troelant
© stadsbestuur Sint-Niklaas

9

Jeugdcentrum Troelant Sint-Niklaas

Troelant is meer dan een jeugdhuis en staat ten voordele van het verenigingsleven in het algemeen.

Opvallend aan dit project:

- passiefbouw
- multifunctioneel wijkcentrum

De nieuwe huisvesting van Troelant wordt gezien als een gemeenschapscentrum. Het gebouw is het eerste passiefgebouw van het stadsbestuur van Sint-Niklaas. De architectuur gaat uit van een compact gebouw met een zuidwest oriëntatie. Er werd gekozen voor een maximale beglazing aan de voorzijde. Door een zeer goed geïsoleerde schil wordt het energieverbruik tot een minimum herleid.

Er werd gekozen voor duurzame technieken zoals onder andere een geothermische warmtepomp, warmterecuperatie uit ventilatie, regenwaterrecuperatie en zonnepanelen.

Door de combinatie van een open en gesloten bouwschil wordt een optimale integratie van het gebouw in de omgeving verkregen en heeft het gebouw toch een open karakter.

Bouwheer: stadsbestuur Sint-Niklaas

Functie gebouw: multifunctioneel wijkcentrum

Architect: Lena Schaeckers, stadsarchitect Sint-Niklaas

10

Stadskantoor Wetteren

In het project Wetteren aan de Schelde werkt de stad onder meer aan een stedelijk kantoor waar de gemeentediensten zullen worden gecentraliseerd.

Opvallend aan dit project:

- inbreiding in dorpskern
- link met de Schelde
- centralisatie van diensten

Het projectplan voorziet om de Markt van Wetteren door te trekken tot aan de Schelde-oever, waar ze als sokkel eindigt. Op dit verhoogde deel bevindt zich een plein met bebouwing rondom. Het 'stedelijke kantoor' maakt deel uit van deze bebouwing. Op de as die het historische gemeentehuis verbindt met de nieuwe kantoren maakt men een boeiende wandeling langs de historische en de nieuwe gebouwen.

In het verlengde van het plein komt er een nieuwe fiets- en voetgangersbrug. Het Steunpunt Duurzaam Wonen en Bouwen gaf advies over de energetische aspecten van het project en in beperkte mate ook over de materiaalkeuze.

Vanuit een referentiegeval werden adviezen opgemaakt om het E-peil van het gebouw verder te verlagen via technische installaties. Bouwfysische ingrepen werden niet voorgesteld. De isolatiewaarden en luchtdichtheid werden verder geoptimaliseerd binnen het project om het vooropgestelde E-peil te bekomen.

Het project herwaardeert een verlaten industrieel domein en er is een goed evenwicht tussen open en bebouwde ruimte.

Bouwheer: gemeentebestuur Wetteren

Functie: stadskantoor

Architect: awg architecten en OKRA
landschapsarchitecten

Studiebureau: Eurostation – divisie HVAC

11

Gemeentelijke bibliotheek De Pinte

“De ritmiek van de gevel verwijst naar de boeken in een boekenkast.” Van Wassenhove architecten, ontwerpers.

Opvallend aan dit project:

- streefcijfer K20
- toekomstgerichte flexibiliteit
- duurzaam materiaalgebruik

Omdat het concept ‘bibliotheek’ de afgelopen decennia sterk is geëvolueerd en ook in de toekomst verder zal evolueren, gaat het ontwerp uit van een zeer flexibel gebouw. Daarnaast moet de gemeentelijke bibliotheek een open huis worden dat mensen uitnodigt om er te vertoeven, te ontdekken en om er tijd door te brengen in het gezelschap van dorpsgenoten. Kortom, een multifunctioneel gebouw.

Het Steunpunt adviseerde dit project in 2010 en 2011 in de voorontwerpfase. De focus lag voornamelijk op de wandopbouw. Het project besteedt grote aandacht aan de inpassing van het gebouw in de omgeving en aan de realisatie van een energiezuinig gebouw. In dit kader werd de luchtdichtheid van het gebouw opgedreven.

Ook duurzame materialen krijgen aandacht: de wand is een houtskeletbouw die wordt gevuld met ingeblazen cellulose.

Om de toiletten te spoelen wordt regenwater gerecupereerd. Daardoor was geen groendak mogelijk en adviseerde het Steunpunt om een overloop te voorzien naar een infiltratiesysteem.

Bouwheer: gemeentebestuur De Pinte

Functie: gemeentelijke bibliotheek met multifunctionele ruimtes

Architect: Van Wassenhove Architecten

12

Gemeentelijke Bibliotheek De Pinte © Tom Thienpont

Dienstencentrum De Leiespiegel Deinze

De Leiespiegel wordt natuurlijk geventileerd, en genereert warmte en koeling via grondenergieopslag.

Opvallend aan dit project:

- BEO-veld
- natuurlijke ventilatie
- hoge plafonds en loggia's
- lichtsturing

Deinze bouwt aan een nieuw administratief centrum aan de oevers van de Leie. De locatie is goed en veilig toegankelijk voor wandelaars en fietsers en via het (openbaar) vervoer. Het nieuwe stadhuis en administratief centrum De Leiespiegel voorziet 8.000 m² werkruimte, een stadsarchief, een cafetaria, een raadzaal, publieke vergaderruimten en individuele kantoren. De totale oppervlakte van het gebouw bedraagt ongeveer 10.000 m², verdeeld over twee bouwvolumes: één van vijf niveaus en één van drie niveaus bovengronds. Onder het volledige gebouw bevindt zich een kelder.

Het ontwerp bestaat uit twee rechthoekige blokken: het hoofdgebouw als administratief gedeelte, en loodrecht hierop een kleiner paviljoen met de raadzaal en het onthaal.

De Leiespiegel zal natuurlijk geventileerd worden en genereert warmte en koeling via grondenergieopslag. Het gebouw zal gebruikmaken van het hemelwater. Dat zal worden opgeslagen en aangewend voor de toiletten. Alle kantoren krijgen zoveel mogelijk natuurlijk daglicht, kunstlicht zal worden gestuurd op basis van daglichttoetreding. Het advies van het Steunpunt werd in 2010 verstrekt en nu is men bezig met de uitvoering.

Bouwheer: stadsbestuur Deinze

Functie: stadhuis en administratief centrum

Architect: Tony Fretton Architects Ltd

Gemeentelijke basisschool
De Bosrank Zingem

13

Administratief Centrum Berlare

Het nieuwe administratief centrum zou een open, klantvriendelijk en efficiënt huis, laagdrempelig voor elke inwoner kunnen worden.

Opvallend aan dit project:

- grote inval van natuurlijk daglicht
- groeperen van de sanitaire ruimtes

Het nieuwe administratief centrum zal bijdragen tot een nieuwe interne werkingsstructuur. Opvallend is dat de huidige buitendiensten cultuur, sport, jeugd & vorming en administratie kinderopvang mee zullen verhuizen.

Een eerste belangrijke advies voor de beperking van het energiegebruik is het voorzien van voldoende natuurlijk daglicht. Het schetsontwerp van het administratief centrum bevat vrij veel beglazing, die door middel van een lichtstraat en 2 patio's over het hele gebouw verspreid werd. Gebruik van secundaire energiezuinige verlichting zal enerzijds het elektriciteitsverbruik doen dalen, en anderzijds de nood aan actieve koeling tijdens de zomer beperken. Voor de verwarmingsinstallatie werd er aanbevolen om een systeem op lage temperatuur te gebruiken.

Het is nog niet bekend op welke wijze het gebouw gekoeld zal worden. Passieve koelingsprincipes genieten de voorkeur. Als deze ontoereikend zouden blijken, werd er geadviseerd deze aan te vullen met een koeling op hoge temperatuur.

De bouwwerken werden voorlopig uitgesteld.

Bouwheer: gemeentebestuur Berlare
Functie gebouw: administratief centrum

14

Gemeentelijke basisschool De Bosrank Zingem

De gemeentelijke basisschool wordt uitgebreid met zes klassen en een overdekte speelplaats.

Opvallend aan dit project:

- volledig geïsoleerde bouwschil
- balansventilatie met warmtewisseling

De gemeentelijke basisschool De Bosrank in Zingem heeft een aantal verouderde klassen die worden afgebroken. De nieuwe uitbreiding omvat een overdekte speelplaats, zes klassen, een lift en een gang met twee bergingen.

Nog voor het advies verleend werd hield het ontwerp al rekening met enkele basisprincipes om het energieverbruik te reduceren. Er werd geadviseerd om meer in te zetten op een gelijkmatige isolatiegraad voor buitenwanden en voor een optimalisatie van de globale isolatiegraad van het gebouw.

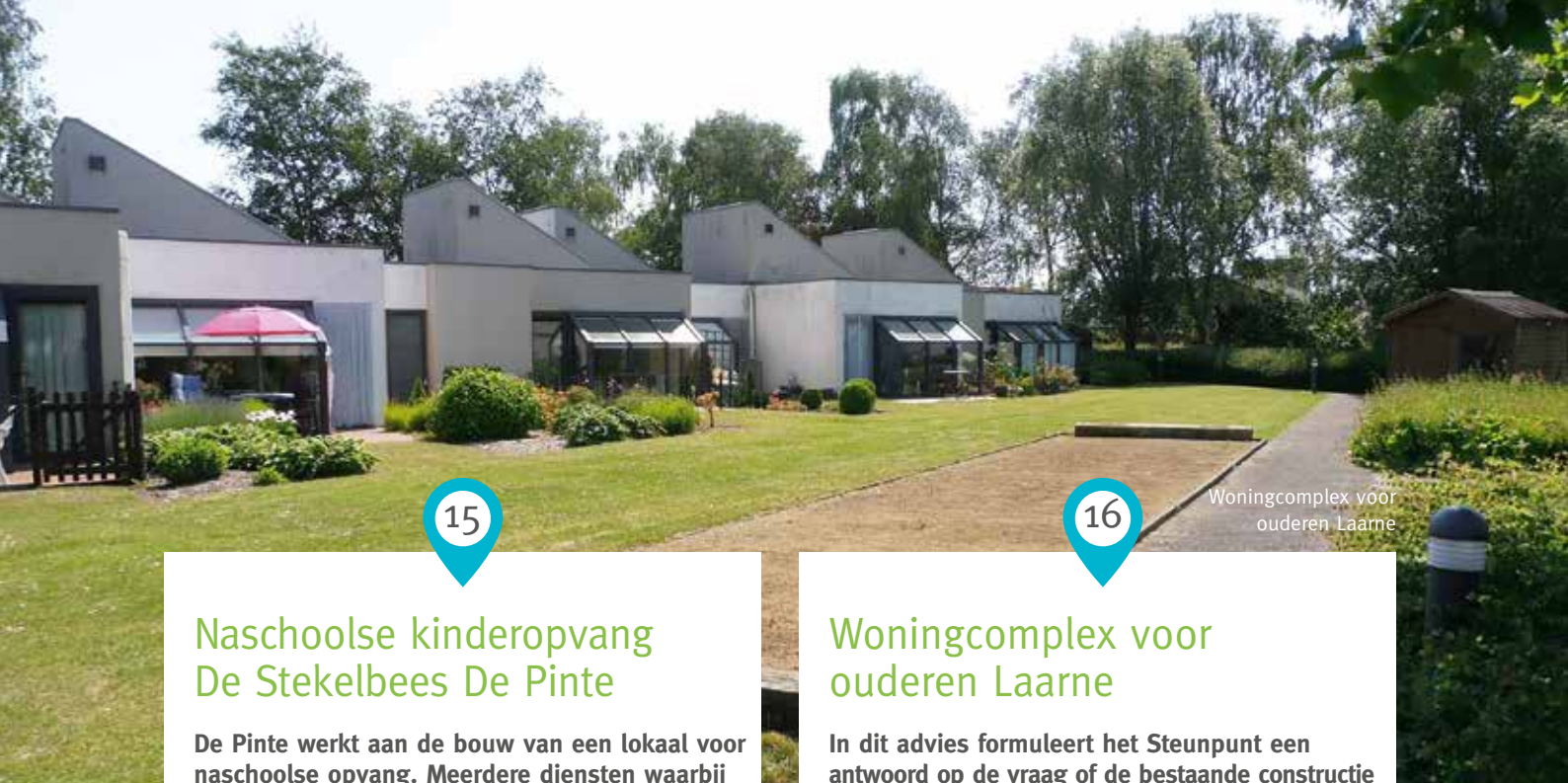
Voor de verwarming werd er geadviseerd om een warmwaterbuffer te voorzien met voldoende inhoud om op die manier de grootte van de ketel te reduceren. In de toekomst zou deze buffer aangesloten worden op zonnecollectoren. In deze situatie zal de ketel dan slechts zelden moeten werken.

Wat betreft hernieuwbare energie werd er geadviseerd om 100% groene stroom aan te kopen en te investeren in een zonneboiler met voldoende grote capaciteit.

Bouwheer: gemeentebestuur Zingem
Functie: gemeentelijke basisschool

15

Naschoolse kinderopvang De Stekelbees De Pinte

De Pinte werkt aan de bouw van een lokaal voor naschoolse opvang. Meerdere diensten waarbij kinderen centraal staan worden ondergebracht.

Opvallend aan dit project:

- gedecentraliseerde opwekking van sanitair warm water
- gebruik van hemelwater

In de Bommelstraat in De Pinte werd er een nieuw lokaal voor naschoolse kinderopvang gebouwd waardoor de opvangcapaciteit kon uitgebreid worden van 45 naar 100 kinderen.

Het Steunpunt gaf in 2010 binnen dit project twee adviezen over de bouwschil, de te gebruiken materialen en de technieken.

Wat betreft de bouwschil van het gebouw werd er geadviseerd om te streven naar een laag-energiegebouw door een meer doorgedreven isolatie van wanden en vloeren en door te kiezen voor 3-wandige lichtkoepels.

Vermits het om een kinderopvang gaat werd in het advies nadruk gelegd op het gebruik van duurzame materialen zoals kurk en linoleum met ook bijzondere aandacht naar toe te passen verven.

Op niveau van de technieken werd er onder andere geadviseerd te kiezen voor elektrische doorstroomboilers. Voor de verwarming wees het Steunpunt op alternatieven voor de huidig vooropgestelde condensatieketel in de vorm van een warmtepomp en pv-panelen.

Bouwheer: gemeentebestuur De Pinte

Functie: buitenschoolse kinderopvang

16

Woningcomplex voor
ouderen Laarne

Woningcomplex voor ouderen Laarne

In dit advies formuleert het Steunpunt een antwoord op de vraag of de bestaande constructie kan worden opgewaarderd tot woningen met hedendaags energetisch verantwoord comfort.

Opvallend aan dit project:

- uitwerking van twee renovatiestrategieën
- advies tot renovatie vanuit ecologisch standpunt

Het Steunpunt evalueerde een bestaand woningcomplex met 25 woningen. Het betreft sociale groepswoningen, opgetrokken in ter plaatse gestort, monoliet beton.

In dit advies zochten we een antwoord op de vraag of de bestaande constructie kan worden opgewaarderd tot woningen met hedendaags energetisch verantwoord comfort.

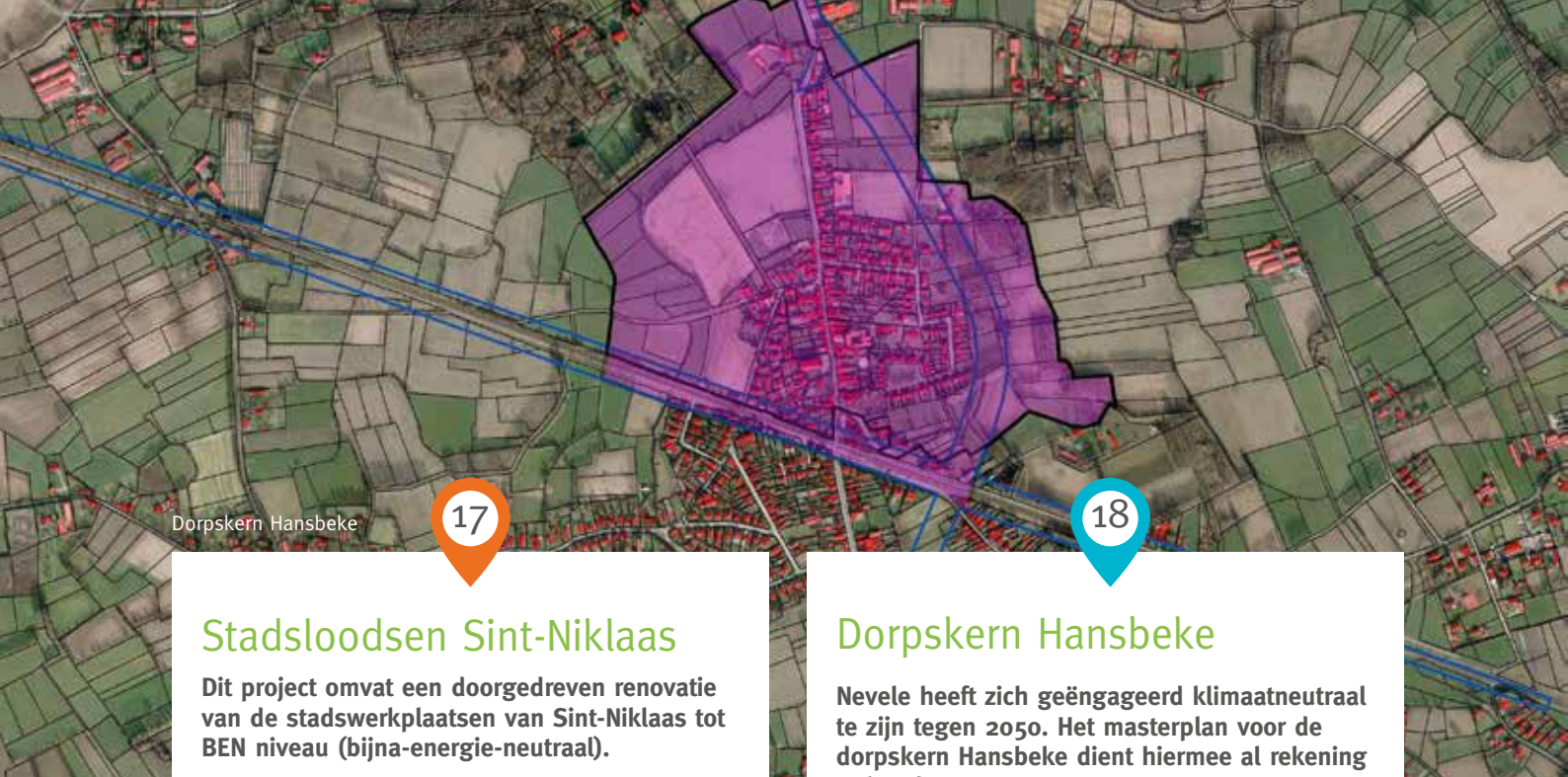
Er werd daarbij vooral toegespitst op het thema energie. Met de eisen die in 2021 geldig zullen zijn, werd er geadviseerd om het streefpeil Energieprestatie E te verstrengen en E30 na te streven.

Binnen het advies werden er twee renovatiestrategieën uitgewerkt: een strategie van grondige aanpak waarbij men de woningen inwendig stript en bijkomende isolatie aan de buitenzijde voorziet en een strategie waarbij men de huidige opbouw behoudt en isolatie toevoegt aan de buitenzijde.

Bouwheer: gemeentebestuur Laarne

Functie: sociale groepswoningen

Dorpskern Hansbeke

17

Stadsloodsen Sint-Niklaas

Dit project omvat een doorgedreven renovatie van de stadswerkplaatsen van Sint-Niklaas tot BEN niveau (bijna-energie-neutraal).

Opvallend aan dit project:

- BEN-project (bijna-energie-neutraal)
- clustering van activiteiten volgens temperatuur

Het energetisch renoveren van een loods voor de stadsdiensten met een 15-tal automatische poorten tot BEN niveau is in zekere zin tegenstrijdig. Als 2 maal per dag 15 poorten voor 2 minuten open staan, zal de gedane inspanning om de loods goed te isoleren snel teniet zijn.

De kantoren aanpalend aan de loodsen zijn met hun hoge bezettingsgraad en grote compactheid veel interessanter om een BEN niveau na te streven. Deze kunnen perfect na-geïsoleerd worden.

In dit kader heeft het Steunpunt geadviseerd om de activiteiten te clusteren volgens de gewenste temperatuur.

Daarnaast heeft het Steunpunt ook geadviseerd om de loodsen op een andere manier te organiseren. Door het voorzien van een sas voor het laden en lossen, kan het aantal poorten drastisch worden gereduceerd.

Door het plaatsen van light catchers op het dak met een variabele automatische sturing van de verlichting kan een aangename werkomgeving gecreëerd worden.

Energieneutraliteit kan eveneens worden bekomen door te kiezen voor pellets als energiebron.

Bouwheer: stadsbestuur Sint-Niklaas

Functie gebouw: stadsloodsen

18

Dorpskern Hansbeke

Nevele heeft zich geëngageerd klimaatneutraal te zijn tegen 2050. Het masterplan voor de dorpskern Hansbeke dient hiermee al rekening te houden.

Opvallend aan dit project:

- geïntegreerde visie op lange termijn
- streven naar klimaatneutraliteit

Hansbeke is een deelgemeente van Nevele met ongeveer 2.000 inwoners. Op korte termijn worden in de deelgemeente twee grote infrastructuurwerken uitgevoerd: een rondweg en een verbreding van de spoorweg.

De plannen voor de rondweg en de spoorverdubbeling hebben een grote ruimtelijke impact. Daarom wil het gemeentebestuur van Nevele een masterplan laten opmaken voor de herinrichting van de dorpskern. Een masterplan is een geschikte aanleggenheid om een visie op lange termijn vast te leggen. Vermits Nevele zich heeft geëngageerd om tegen 2050 klimaatneutraal te worden, betekent dit dat er vandaag reeds rekening mee moet gehouden worden binnen de opmaak van het masterplan.

Het Steunpunt werd zeer vroeg betrokken in het proces en gaf input met betrekking tot het programma van eisen en het ambitieniveau. Zo werden enkele suggesties en aanvullingen gedaan op vlak van onder meer energie, mobiliteit, water, landgebruik en ecologie om de vraagstelling naar de ontwerp bureaus toe scherper te stellen in functie van verschillende aspecten rond duurzaamheid.

Bouwheer: gemeentebestuur Nevele

Functie: dorpskern

19

Denys wolspinnerij Zulte

Het brownfieldproject van de wolspinnerij Denys moet voor de gemeente Zulte een voorbeeldproject worden van duurzame en evenwichtige stadsontwikkeling.

Opvallend aan dit project:

- ligging als duurzaam uitgangspunt
- brownfield project

Met het brownfield project van de wolspinnerij Denys wil de gemeente Zulte een voorbeeld realiseren van duurzame en evenwichtige stedenbouw. De ligging van de wijk in het hartje van de deelgemeente Zulte is een sterk en duurzaam uitgangspunt.

De huidige, verlaten fabriekssites hebben een groot potentieel om bindweefsel te worden in de dorpskern. De Gemeente Zulte wil afstappen van de klassieke verkaveling waarbij de auto de bovenhand geniet op de inwoner en streeft met het project een leefbaar openbaar domein na met een bebouwde omgeving op mensenmaat.

Bouwheer: gemeentebestuur Zulte

Functie: duurzame wijk

20

Stedelijk wonen aan de Leie II, Deinze

Stedelijk wonen aan de Leie II, Deinze

Stedelijk wonen aan de Leie II is een stadsvernieuwingsproject met als centraal projectgebied de site van de voormalige stadsgasfabriek en de achterkanten van de Tolpoortstraat in Deinze.

De stad heeft als doel de stadskern als aantrekkelijk centrum voor wonen, werken en verblijven uit te bouwen en beoogt met dit project een duurzame en innovatieve ontwikkeling van het gebied. Hoogwaardige elementen en verbindingen zorgen voor een grote meerwaarde voor de volledige stad. Het projectgebied kan op deze strategische locatie in de stad een nieuwe rol en betekenis vervullen. Voor het gebied wordt een meervoudige rol voorzien met handel, wonen, publieke en private voorzieningen, publieke diensten en openbare ruimten.

Het project streeft een geïntegreerde benadering na en wil heden, verleden en toekomst met elkaar verbinden. Er wordt ook gekeken naar oplossingen om de bewoners op een hedendaagse duurzame manier te laten wonen, winkelen en werken, via een geïntegreerde aanpak van parkeren, publieke ruimte, woningkwaliteit en voorzieningen.

Bouwheer: stadsbestuur Deinze

Functie: duurzame wijk

De 'Werkgroep Duurzame Wijken', is een initiatief van de Vlaamse Overheid in het kader van het transitieproces duurzaam wonen en bouwen. Experts met ruime kennis en ervaring lopen over langere tijd mee binnen deze projecten, en geven handige tips en advies om het project duurzamer te maken.

De projecten in Deinze en Zulte werden geselecteerd en kregen gratis begeleiding.

Sense of urgency

De klimaatverandering heeft zich ingezet en niets doen is dus geen optie. Het wonen en bouwen in Vlaanderen dient drastisch om te schakelen indien we een antwoord willen bieden aan deze problemen. Het woningaanbod, de kwaliteit van de woningvoorraad, het materiaalgebruik en de toenemende druk op de openbare ruimte dwingen ons om na te denken hoe we deze zaken kunnen aansluiten op de huidige trends en de klimaatproblematiek. Waar willen we op lange termijn naar toe? Hoe willen we bouwen, werken, leven in de toekomst?

Over deze vragen hebben de leden van de Renovatiefaculteit zich gebogen.

Resultaten

Een van de meest opmerkelijke resultaten van de Renovatiefaculteit is dat er op relatief korte termijn een netwerk is ontstaan van enthousiaste en gedreven mensen die zonder oogkleppen intensief hebben nagedacht rond duurzaam renoveren en willen samenwerken rond dit thema.

De Renovatiefaculteit heeft een uitgebreide lijst van ideeën opgeleverd, het ene concreter dan het andere. Een lijst die geen eindpunt is, maar een startpunt. Enkele van deze ideeën lichten we kort toe:

- **Sensibiliseringscampagne duurzame materialen:**

De bedoeling is om ecologische bouwmaterialen grondig te promoten door bouwlustigen op de hoogte te brengen van de voordelen ervan. Door een grondige sensibilisering kan op lange termijn de markt worden opengeboken. De focus moet liggen op de lokale productie (minder transport) en gezondheid.

- **Regelvrije zone:**

Een van de grote belemmeringen om tot nieuwe, innovatieve woonvormen te komen, blijkt het groot aantal regels en voorwaarden voor bouwen en renovatieprojecten, en dat zowel op lokaal als bovenlokaal niveau. Wat zou het resultaat kunnen zijn indien in een welbepaalde zone deze regels (deels) achterwege zouden blijven? Een stedenbouwkundige 'vrijzone' als het ware, met weinig tot geen regelgeving, maar wel met richtlijnen op sociaal en ecologisch vlak.

© Maarten Marchau

De Renovatiefaculteit heeft een uitgebreide lijst van ideeën opgeleverd, het ene concreter dan het andere. Een lijst die geen eindpunt is, maar een startpunt.

• Woontypes in kaart brengen:

De bestaande woningvoorraad verbeteren, moet sneller, slimmer en efficiënter gebeuren. Een grondige analyse van de bestaande woningvoorraad kan helpen bij het maken van de juiste keuzes. Bij woningen gebouwd in de jaren zestig bijvoorbeeld (vóór de eerste oliecrisis) zullen andere maatregelen nodig zijn om de woning energiezuinig te krijgen dan voor woningen uit de jaren negentig. Door classificaties naar bouwperiode en type woning aan te brengen, kan er op lokaal niveau inzicht gegeven worden in welke renovatieconcepten het meest besparingspotentieel hebben.

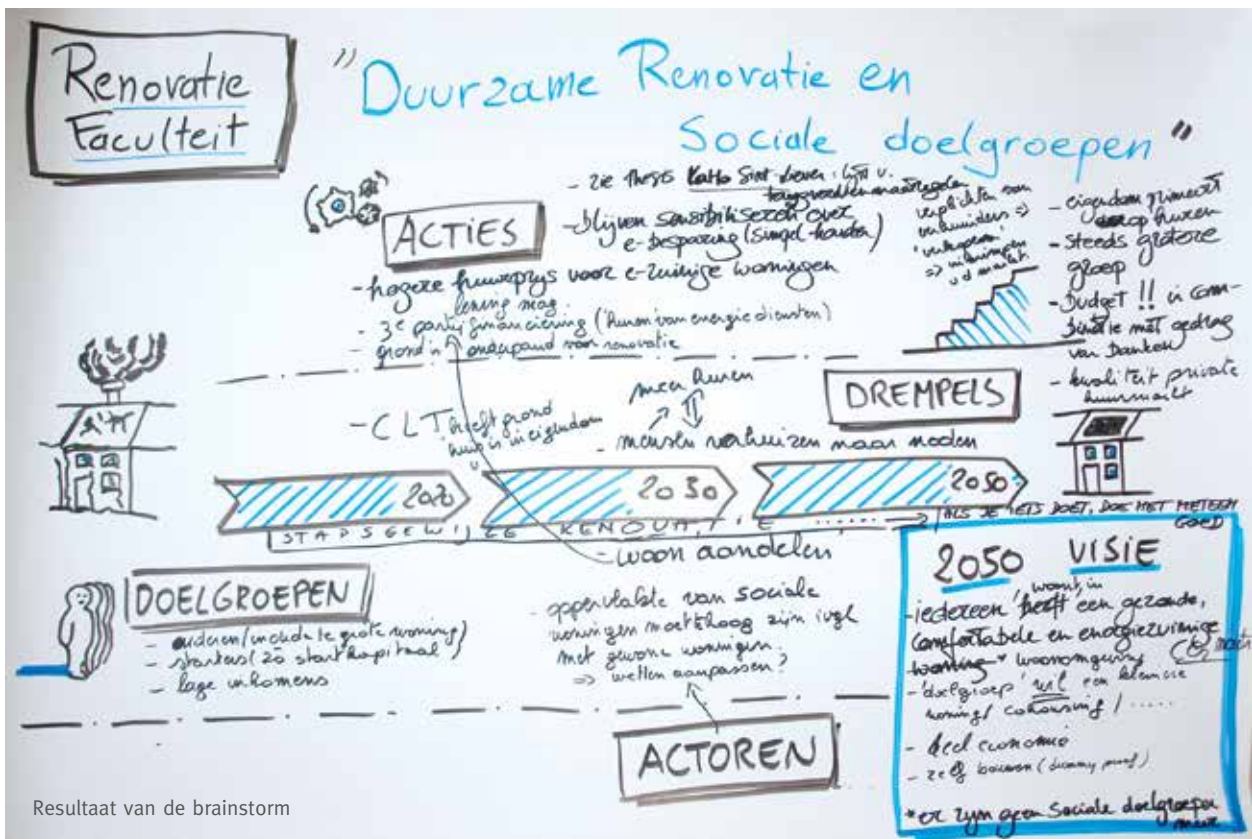
Verschillende pistes en instrumenten werden naar voren gebracht die hiervoor een antwoord kunnen bieden, waaronder goedkope ecoleningen en *community land trusts*.

• Sensibiliseringscampagnes voor huurders en verhuurders:

De huurder haalt het meeste voordeel uit energiebesparende maatregelen, maar het is de eigenaar die ze moet uitvoeren en betalen. Anderzijds stijgt de waarde van het patrimonium als de woning goed geïsoleerd is en voorzien van een performante verwarming. Verhuurders moeten met andere woorden extra worden aangespoord om energiezuinig te verbouwen. Een vraag die overblijft is: zijn huurders bereid om meer huur te betalen in ruil voor lagere energiekosten?

• Nieuwe financieringsmechanismen:

Renovaties kosten handenvol geld en vormen nog altijd de grootste drempel om te investeren in energiebesparende maatregelen.

Opleiding duurzame overheidsgebouwen

Het Steunpunt Duurzaam Wonen en Bouwen Oost-Vlaanderen organiseerde samen met Eandis een reeks opleidingen onder de noemer 'Duurzame overheidsgebouwen'. Deze opleidingen richtten zich tot iedereen die betrokken is bij het ontwerp of beheer van overheidsgebouwen zoals gebouwenbeheerders, technische diensten, architecten, maar ook bouwprofessionelen.

Aanpak en praktijkvoorbeelden

18 oktober 2012 - 35 deelnemers

Gemeenten beschikken over heel wat gebouwen, zoals administratieve en culturele centra, bibliotheken, sporthallen en zwembaden. De gemeente heeft bovendien een belangrijke voorbeeldfunctie naar haar inwoners én uiteraard zelf veel voordelen van energiezuinige, milieuverantwoorde en comfortabele gebouwen. Tegen 2019 moeten al deze nieuwe overheidsgebouwen bijna-energie neutraal (BEN) zijn.

Deze opleiding reikte bruikbare instrumenten aan om een overheidsgebouw duurzaam te ontwerpen of te renoveren. Zo werd onder meer het nieuwe Belgische referentieel voorgesteld dat zeer concrete richtlijnen en aandachtspunten bevat voor het beheer van het bouwproject, de duurzaamheid en de impact op de omgeving. Enkele concrete voorbeeldprojecten diepten dat verder uit.

je mee?

Energie-efficiënte stookplaatsrenovatie

13 december 2012 - 20 deelnemers

In deze opleiding werden de belangrijkste aandachtspunten voor een energie-efficiënte stookplaatsrenovatie bekeken. Er werd ingegaan op heel wat praktische zaken, zowel in verband met warmteproductie als de verdeling en de afgifte. Er werd ingezoomd op toekomstgerichte – maar haalbare – technieken zoals warmtepompen en warmtekrachtkoppeling. Ook de aanpak, investeringskosten en terugverdientijden kwamen aan bod.

Bouwakoestiek

3 februari 2013 - 25 deelnemers

Bij bouwen of renoveren is geluid een belangrijk aandachtspunt. De akoestische kwaliteit in de verschillende ruimtes in het gebouw en de mogelijke geluidshinder in de omgeving, worden het best van bij het ontwerp mee in overweging genomen. Via deze opleiding kregen de deelnemers inzicht in de parameters die van belang zijn voor een duurzaam bouwakoestisch ontwerp en beheer van tertiaire gebouwen. De theorie werd geïllustreerd met voorbeelden uit de praktijk en vertaald naar concrete aandachtspunten bij de opmaak van bestekken.

© passiefhuis-platform

Energieneutraal (ver)bouwen

8 oktober 2013 - 31 deelnemers

Vanaf 2019 moeten alle nieuwe overheidsgebouwen bijna-energieneutraal (BEN) zijn. Een aantal overheden kiest nu al bewust voor een (bijna-)energieneutrale aanpak bij nieuwbouw of renovatie. Een performant tertiair gebouw vraagt om een globale aanpak en een geïntegreerd ontwerp. Tijdens deze opleiding bekeken we de planning en de aanpak voor zowel nieuwbouw- als renovatieprojecten. De verschillende factoren en ontwerpstrategieën die invloed hebben op het energieverbruik werden overlopen. We hebben stilgestaan bij veel gemaakte fouten en nagegaan welke parameters het comfort en de gezondheid van de gebruikers beïnvloeden. Ook de financiële aspecten van een (bijna-)energieneutraal tertiair gebouw kwamen aan bod.

je mee?

Waterbewust bouwen

14 februari 2014 - 17 deelnemers

In het bouwproces liggen veel kansen om tot een watervriendelijk gebouw te komen. Diverse aspecten moeten daarbij samen worden bekeken: de relatie met de omgeving, de beperking van het watergebruik, het maximaal gebruik van regenwater en grijs water, en de beperking van de waterafvoer.

Deze opleiding ging na hoe de wettelijke normen kunnen worden omgezet in de praktijk en waar het nog beter kan. Er werd ingezoomd op interessante en toekomstgerichte technieken zoals warmterecuperatie uit afval- of regenwater. Dat werd geïllustreerd tijdens een bezoek aan het nieuwe sportcomplex en zwembad Rozebroeken in Gent.

De opleiding duurzame overheidsgebouwen richt zich tot iedereen die betrokken is bij het ontwerp of het beheer van overheidsgebouwen.

Energie in de stad

1/8/15 maart 2012 - 25 deelnemers

Passiefhuis-Platform organiseerde in samenwerking met het Steunpunt Duurzaam Wonen en Bouwen in elk van de vijf provincies een energiedriedaagse voor lokale overheden (mandatarissen, duurzaamheidsambtenaren, projectleiders, ...).

Ze stelden er de resultaten voor van het LESS-project (laag-energie op stedelijke schaal) en nodigden voorlopers en experts uit om te leren uit hun ervaringen.

Op de derde dag bezochten we een brede selectie van voorbeeldgebouwen om de oplossingen en resultaten ook in de praktijk te zien. Er werd een kijkje genomen bij de volgende projecten: het sociaal woningproject L'Espoir in Molenbeek, de kantoren Aeropolis II in Schaarbeek en het havenbedrijf in Gent.

Lessenreeks duurzaam bouwen

Duurzame overheidsgebouwen

Lokale overheden beheren heel wat kantoorgebouwen, scholen, zwembaden, ... en hebben zo een belangrijke voorbeeldfunctie. Via deze lessenreeks wilde de provincie Oost-Vlaanderen hen aanzetten tot een meer duurzame aanpak.

De lessenreeks richtte zich tot architecten en mensen die binnen hun organisatie belast zijn met het ontwerp of het beheer van overheidsgebouwen.

Het provinciebestuur werkte voor deze cursus samen met organisaties die ter zake hun sporen hebben verdiend. Gespecialiseerde sprekers verleenden hun medewerking aan deze cursus en illustreerden de theorie met praktijkvoorbeelden.

De lessenreeks werd afgesloten met een rondleiding in het sport- en recreatiecentrum Rozebroeken in Sint-Amandsberg. Bij de realisatie van dit centrum zijn energiezuinigheid, milieuvriendelijkheid en de integratie in het aanpalende park belangrijke aandachtspunten.

De cursus bestond uit 32 lesuren, gespreid over 5 dinsdagen: 8, 22 en 29 november, 6 en 13 december 2011.

Het programma werd als volgt samengesteld:

- dinsdag 8 november
duurzaam bouwen = keuzes maken
- dinsdag 22 november
materialen
- dinsdag 29 november en dinsdag 6 december
energie
- dinsdag 13 december
water + bezoek aan voorbeeldgebouw

Atrium contactdag, dé opleidingsdag voor stedenbouwkundige ambtenaren

5 juni 2012 - 91 deelnemers

Het Atrium Lerend Netwerk is een informeel en ambtelijk netwerk, waar ambtenaren ruimtelijke ordening over de bestuursniveaus heen met elkaar in contact staan. Ze komen regelmatig samen tijdens de zogenoemde atria, die een handig platform vormen om Vlaams beleid te co-creëren, door lokale initiatieven op te sporen die relevant zijn voor de Vlaamse agenda en aan bestuurskracht te werken. Binnen het Atrium Lerend Netwerk zijn er verschillende overlegplatformen, elk met een specifiek doel en deelnemersveld.

De Atriumcontactdagen worden een of meerdere malen per jaar georganiseerd op initiatief van de provinciale stuurgroep, in de provinciehoofdplaatsen. Op Atriumcontactdagen worden toelichtingen en workshops gegeven voor alle gemeenten van die provincie.

Op 5 juni 2012 kreeg het Steunpunt Duurzaam Wonen en Bouwen de kans om het volledige programma van een Atriumcontactdag te bepalen. Er werd gechoort voor het thema: 'Duurzaam wonen en bouwen start bij een duurzame ruimtelijke planning'.

” Op Atriumcontactdagen worden toelichtingen en workshops gegeven voor alle gemeenten van die provincie.

Particulieren

Bouwadvies

Wie duurzaam bouwt, wint altijd. Niet alleen verbeter je op die manier het wooncomfort en de woonkwaliteit van een huis, je spaart ook geld uit op de energie- en waterfactuur.

Bouwadvies

In een persoonlijk gesprek overloopt een professioneel adviseur de duurzame mogelijkheden voor particuliere bouw- of verbouwplannen. Het bouwadvies geeft oplossingen op maat en concrete antwoorden op alle vragen.

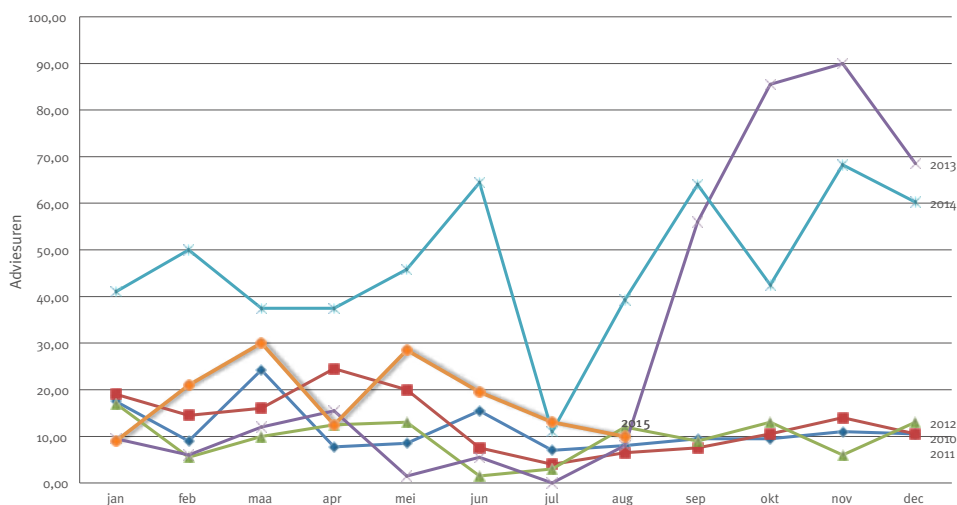
Het Steunpunt Duurzaam Wonen en Bouwen werkt hiervoor samen met zijn kennispartner de MilieuAdviesWinkel.

Voor wie is bouwadvies?

Voor alle Oost-Vlamingen die willen bouwen of grondig renoveren. Ook plannen, ideeën en de architect zijn welkom op een bouwadvies.

Het Steunpunt gaf met het bouwadvies al concrete antwoorden aan meer dan 5.000 Oost-Vlamingen.

Adviesuren 2010-2015

“Gezond gerenoveerd”

Koen uit Sint-Niklaas renoveerde een rijwoning.
“Via de gemeente hoorden we van het gratis bouwadvies. Een specialist screende onze plannen en legde uit wat de voordelen zijn van doorgedreven isoleren en hoe we best konden ventileren. Ook gezonde materialen kwamen aan bod: je brengt tenslotte veel tijd door in je woning.”

“Mijn woning is klaar voor de toekomst”

Mevrouw De Paepe uit Eeklo stond voor de keuze om te verhuizen uit haar vertrouwde omgeving of de bestaande woonkwaliteit aan te pakken. Ze liet zich adviseren via bouwadvies en voorzag een badkamer op het gelijkvloers.

“Mijn huis is nu al veel comfortabeler dan het ooit is geweest en ik weet dat ik hier nog een hele tijd kan blijven. Dat stelt me gerust. Jammer dat ik het niet vroeger heb gedaan!”

A photograph of three people in an office setting. A man in a blue shirt is pointing at a laptop screen. A man in a light purple shirt and a woman in a red top are looking at the screen and smiling. The background shows a white desk with a laptop, a smartphone, and a white shelf with colorful folders and books.

Infoloket

Het infoloket is bedoeld voor korte en concrete vragen voor wie op zoek is naar praktische informatie over duurzaam bouwen. Vragen met betrekking tot isoleren, ventileren, voorkomen van koudebruggen, verwarmen, zonne-energie, waterbesparing en duurzame materialen kunnen hier aan bod komen. Het infoloket is een gratis initiatief van het Steunpunt Duurzaam Wonen en Bouwen.

De groepsaankoop 100% groene stroom kende 161.868 inschrijvingen en 58.180 bevestigingen in de periode 2012-2015.

Groepsaankoop groene stroom

De vraag van particulieren naar een goed of dienst bundelen en als één groep naar de markt trekken om een gunstige prijs te bedingen. Dát is de kerngedachte van een groepsaankoop. De provincie Oost-Vlaanderen organiseerde al vier keer een groepsaankoop groene stroom en aardgas.

Voor de meest recente editie schreven meer dan 27.500 deelnemers zich vrijblijvend in voor de campagne. Uiteindelijk besliste 52 procent (ruim 14.000 deelnemers) om op het aanbod van de winnende energieleveranciers in te gaan.

Mede door de groepsaankoop is er een jaar lang 61.507.350 kWh groene stroom verzekerd. Goed voor het milieu, maar ook voor het budget. Alle deelnemers samen bespaarden meer dan 3,3 miljoen euro.

Dat kwam neer op een gemiddelde besparing van 234 euro voor gezinnen en een gemiddelde besparing van 332 euro voor bedrijven.

De provincie Oost-Vlaanderen kon voor deze campagne rekenen op de inzet van bijna alle Oost-Vlaamse gemeentebesturen om de groepsaankoop mee bekend te maken. Dankzij de gemeenteloketten hebben meer dan 2.200 mensen zich tijdens de laatste groepsaankoop 'op papier' kunnen inschrijven.

Kies voor 100% groene stroom via groepsaankoop!
Samen op weg naar goedkopere groene energie

 www.samengaanwegroener.be

The advertisement features a group of five people (three men and two women) riding bicycles across a green field. In the background, several wind turbines are visible against a clear sky. The text is overlaid on the top half of the image.

Bisbeurs

Het Steunpunt Duurzaam Wonen en Bouwen is elk jaar trouw aanwezig op het bouw- en immosalon (bis) in Gent.

Bis is sinds jaar en dag dé Bouwbeurs van Vlaanderen en is in 2015 reeds aan haar 27e editie toe. Jaarlijks ontvangt de beurs ongeveer 80.000 bezoekers en meer dan 400 exposanten. Naast de vaste ingrediënten, vallen er ieder jaar verrassende nieuwigheden te ontdekken. Bis richt zich tot iedereen met plannen om te bouwen, te renoveren of in te richten.

Voor de bis-beurs verenigt het Steunpunt Duurzaam Wonen en Bouwen al drie jaar zijn krachten met het West-Vlaamse Steunpunt. Als partners van bis vind je hen samen terug in de inkomsthal.

Alle (ver)bouwers krijgen graag een duidelijk, correct en objectief antwoord op de talrijke vragen die ze zich stellen. Bouwen of verbouwen wordt immers steeds complexer. De wetgeving verandert, energienormen verstrengen, er komen steeds weer nieuwe producten, materialen en technieken op de markt ... Daarom organiseert Vlaanderens grootste bouwbeurs ieder jaar advies@bis.

”

Alle (ver)bouwers krijgen graag een duidelijk, correct en objectief antwoord op de talrijke vragen die ze zich stellen.

Ecobouwers

Ecobouwers is een ontmoetingsplaats met massa's technische informatie en concrete ervaringen over duurzaam bouwen. Je komt er in contact met geëngageerde en milieubewuste (ver)bouwers en met professionals.

Ecobouwers heeft maar één doel: meer duurzame en energiezuinige huizen in Vlaanderen en Brussel.

Centraal in de werking staat Ecobouwers Opendeur. Tijdens twee opendeurweekends per jaar kun je meer dan 250 duurzame en energiezuinige woningen bezoeken doorheen België. Ervaren huiseigenaars nemen dan de tijd om bezoekers te woord te staan en vertellen ongezouten de waarheid over hun bouwproject.

Het Steunpunt Duurzaam Wonen en Bouwen heeft in 2011 en 2012 een thematour georganiseerd in het kader van de Ecobouwers Opendeur-campagne van de Bond Beter Leefmilieu.

In 2011 werd deze georganiseerd op 6 november. Het thema van 2011 was: 'rijwoningen in Gent: stadsvernieuwing en renovatie'. Concreet was het een wandeling met een bezoek aan drie rijwoningen:

een passieve nieuwbouwwoning in de rij en twee gerenoveerde stadswoningen. Met de focus op rijwoningen presenteerden we een staalkaart aan mogelijkheden van compact en duurzaam (ver)bouwen en wonen in de stad. Onderweg werd er meer uitleg gegeven over de woonprojecten waarin deze huizen liggen: het project met stedelijke woonkavels Trefil Arbed en het wijkvernieuwingproject Ledeborg Leeft.

Het thema van 2012 was: 'van passief over nulenergie tot plusenergie'. Het Steunpunt Duurzaam Wonen en Bouwen bracht je tijdens deze tour langs drie projecten met hun neus in de toekomst. Met de focus op passief tot plusenergie presenteerden we een staalkaart aan mogelijkheden van houtskeletbouw tot massief-passiefwoningen. Onderweg kregen de deelnemers meer informatie over passief (ver) bouwen door een architect van de MilieuAdviesWinkel, onze kennispartner. Dat werd afgewisseld met de woonervaringen van de bewoners zelf.

Ecobouwers heeft maar één doel: meer duurzame en energiezuinige huizen in Vlaanderen en Brussel.

Collectieve renovatie

Het project collectieve renovatie heeft als doelstelling om collectieve energierenovaties te faciliteren om op die manier de woning conform of beter dan de ERP2020-norm te laten scoren.

De Gezinsbond kreeg hiertoe een projectsubsidie van het Vlaams Energieagentschap voor het project 'Energieconsulenten voor huishoudens'. Deze projectsubsidie heeft als doel gezinnen te stimuleren om de maatregelen van het Energierenovatieprogramma 2020 te implementeren in hun woning.

Een van de acties van deze subsidieovereenkomst betreft de collectieve aanpak van energierenovaties. De Gezinsbond engageerde zich om minstens drie groepen per jaar te begeleiden in het energiezuinig

maken van hun woning. Met de Steunpunten Duurzaam Wonen en Bouwen van de provincies Limburg en Oost-Vlaanderen werd er een oproep gedaan naar de leden van de Gezinsbond om deel te nemen aan het traject van collectieve renovatie. De bedoeling van het project is vooral om uit deze ervaringen te leren, en om een duidelijk beeld te schetsen van de mogelijke problemen en hindernissen.

In de provincie Oost-Vlaanderen werden er miniscans uitgevoerd door de Gezinsbond op te renoveren woningen. In Lokeren kon er op die manier worden gestart met een verdere verbreding van het aantal deelnemers. Eenzelfde werkwijze werd gevolgd in Deinze waar vijf gezinnen geïnteresseerd waren om een miniscan uit te voeren. Vier gezinnen waren daadwerkelijk geïnteresseerd in de collectieve aanpak.

Opleidingen

De bouwteams helpen u verbouwen

249 deelnemers

Het Steunpunt Duurzaam Wonen en Bouwen organiseerde deze lessenreeks voor particulieren met (ver)bouwplannen. In een BouwTeam leerden zij hoe ze tot 50 procent op hun energierekening kunnen besparen. En hoe ze een woning daarenboven gezonder en comfortabel maken.

Ieder BouwTeam bestond uit een dertigtal kandidaat-(ver)bouwers. Een bouwdeskundige van vormingscentrum Dialoog vzw gaf gedurende twee zaterdagen de nodige praktische kennis mee over duurzaam en energiezuinig bouwen. De focus lag daarbij op renovatie.

Het Steunpunt organiseerde de BouwTeams sinds 2012 in samenwerking met een aantal steden en gemeenten. De lessen waren toegankelijk voor iedere Oost-Vlaming.

Ter referentie, in 2014 werden volgende bouwteams georganiseerd:

- Aalst – Haaltert: 11 en 18 oktober 2014
- Dendermonde – aansluitende gemeente Hamme: 8 en 15 november 2014
- Laarne – aansluitende gemeenten Wetteren en Wichelen: 22 en 29 november 2014
- Kruishoutem – aansluitende gemeente Nazareth: 13 en 20 december 2014

Muts voor je huis

588 deelnemers

‘Een muts voor je huis’ is een project dat wordt gefinancierd door het Steunpunt Duurzaam Wonen en Bouwen, en dat wordt georganiseerd in samenwerking met de Oost-Vlaamse gemeenten en steden. De MilieuAdviesWinkel, kennispartner van het Steunpunt, geeft deze vorming.

Het project ‘Een muts voor je huis’ wil meer particulieren aanzetten om hun dak juist te isoleren. Er zijn nog veel woningen zonder dakisolatie, waardoor ongeveer 30 procent van de warmte in huis verloren gaat.

De workshops vinden plaats op een niet-geïsoleerde zolder. Zo kunnen de deelnemers zich beter inleven in het onderwerp en worden voorbeelden en aandachtspunten levensecht getoond. De inhoud van de workshop bestaat uit een theorie- en praktijkgedeelte. Binnen het theoriegedeelte leren de deelnemers over het belang van isolatie, de milieu- en economische voordelen, de voor- en nadelen van verschillende materialen, en krijgen ze een korte toelichting over het isoleren van hellende daken en zoldervloeren. Tijdens het praktijkgedeelte zien en voelen de deelnemers verschillende voorbeeldmaterialen.

Het project ‘Een muts voor je huis’ wil meer particulieren aanzetten om hun dak juist te isoleren.

Ter referentie, in 2014 werden volgende workshops georganiseerd:

- Aalter · 13 september
- Moerbeke · 20 september
- Laarne · 27 september
- Sint-Niklaas · 4 oktober
- Kruishoutem · 11 oktober
- Merelbeke · 11 oktober
- De Pinte · 18 oktober
- Kluisbergen · 8 november
- Lochristi · 15 november
- Brakel · 22 november
- Waasmunster · 29 november
- Wetteren · 6 december
- Destelbergen · 13 december
- Geraardsbergen · 13 december
- Haaltert · 20 december

Infosessies

De provincie Oost-Vlaanderen en de Oost-Vlaamse steden en gemeenten willen particuliere (ver)bouwers beter informeren over duurzaam bouwen en wonen. Daarom organiseerden zij in het najaar van 2010 dertig gratis infoavonden in Gent, Sint-Niklaas, Aalst, Oudenaarde, Deinze, Dendermonde, Geraardsbergen en Eeklo.

De provincie Oost-Vlaanderen werkte voor deze infoavonden samen met experten-organisaties die kwaliteit bieden: Dialoog en de MilieuAdviesWinkel.

30 infosessies - 1.619 inschrijvingen

Volgende thema's kwamen aan bod tijdens deze infoavonden:

Duurzaam bouwen en wonen

Duurzaam wonen en bouwen is veel meer dan het bouwproces op zich. In deze sessies kwamen onder meer het woonaspect, de ruimtelijke planning, het ontwerp en de materiaalkeuze aan bod.

Premies

Premies helpen (ver)bouwers op weg en zijn talrijk voorhanden. Maar voor welke maatregelen krijg je premies en bij welke overheid moet je daarvoor zijn? De infoavond in Dendermonde bood een antwoord.

Isoleren

Isoleren is meer dan 'isolatie aanbrengen'. Hoe dikker je isoleert, hoe belangrijker het wordt om de details niet uit het oog te verliezen. Deze informatiesessie leerde je hoe je wind- en luchtdicht kunt isoleren zonder koudebruggen.

Ventileren

Ventileren is nodig voor een gezond binnenklimaat. Bij een goede isolatie en luchtdichtheid moet ook dat efficiënt zijn. Er werd bekeken waarom ventilatie zo belangrijk is en hoe je dat energiezuinig kunt uitvoeren.

Verwarming

Verwarming neemt de grootste hap uit een energiebudget. Met welke installaties kun je de woning energiezuinig verwarmen? Hoe kies je een goed systeem? Wat zijn alternatieven? De infosessies gaven een antwoord.

Energiezuinig verlichten

Energiezuinig verlichten mag niet ontbreken, omdat verlichting ongeveer 6 procent van het energiebudget vertegenwoordigt. Hier leerde je hoe je een woning en tuin kunt verlichten met minimaal energieverbruik.

Energie besparen met eenvoudige ingrepen

Energie besparen met eenvoudige ingrepen kan iedereen. Waar zitten de grote energievreters in een woning? En hoe realiseer je een grote besparing met kleine gedragsaanpassingen en een minimale investering, en dat zonder comfortverlies?

Bewust jouw energieleverancier kiezen...

Een energieleverancier kiezen is makkelijker dan je denkt. We lichtten toe hoe je bewust een energieleverancier kiest, wie de spelers op de markt zijn en hoe je het best kunt vergelijken.

Toepassingen van zonne-energie...

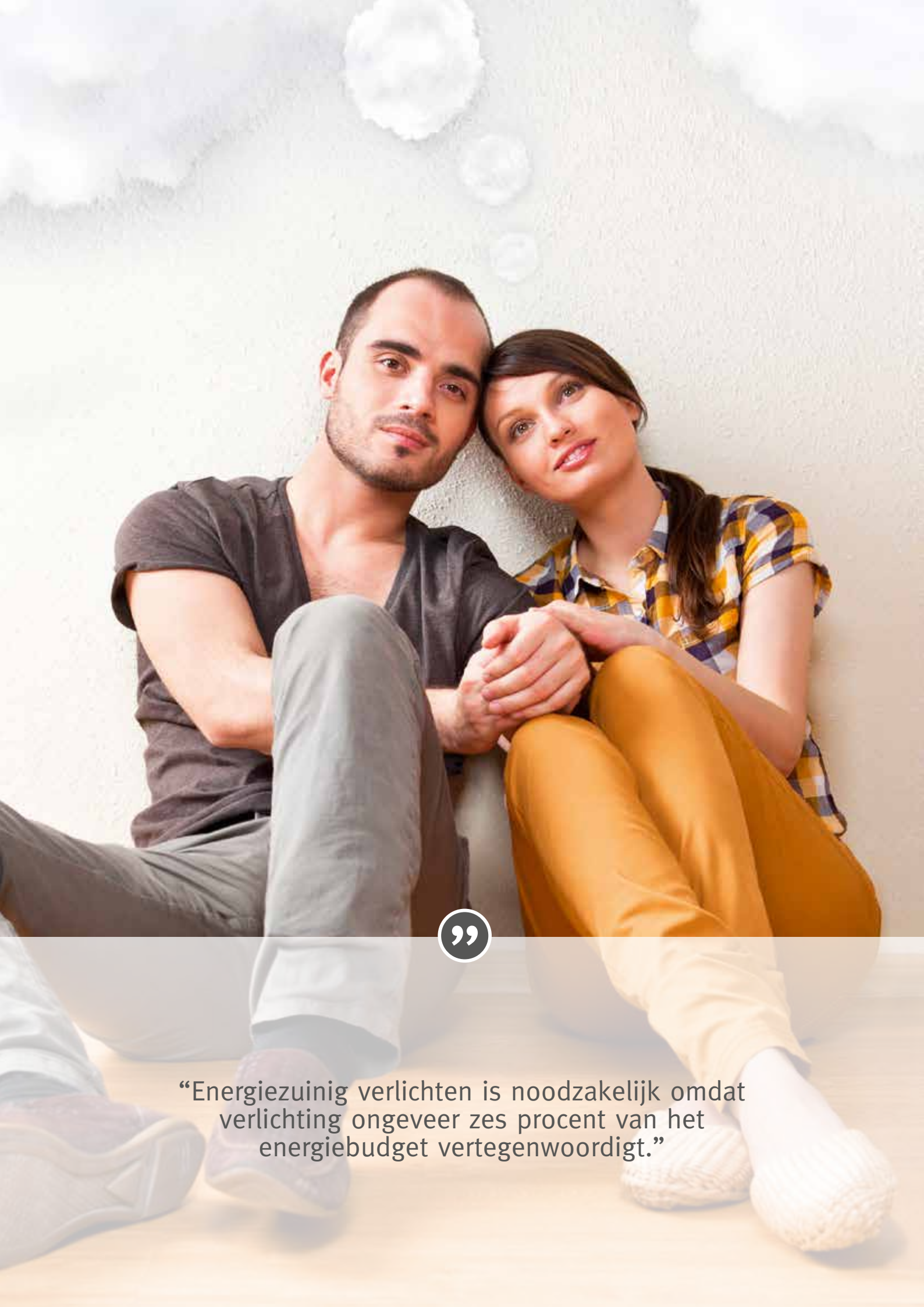
Zonne-energie voor iedereen? Kan zonne-energie de verwachtingen inlossen? Tijdens deze sessies werd kennism gemaakt met de verschillende systemen en de besparing (financieel en energie) die ze kunnen opleveren, welke vergunningen nodig zijn en welke subsidies er bestaan.

Water

Water wordt schaarser. Hier werd toegelicht hoe je het verbruik van leidingwater kunt beperken, wat goede douchekoppen zijn en wat er nodig is voor een hemelwaterinstallatie. Ook sanitair warm water kwam aan bod.

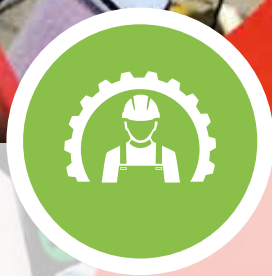

”

“Energiezuinig verlichten is noodzakelijk omdat verlichting ongeveer zes procent van het energiebudget vertegenwoordigt.”

Bouwprofessionelen

Infosessies

CeDuBo – Beheer van gebouwen

10 december 2013 – 130 deelnemers

De vzw Centrum Duurzaam Bouwen (kortweg CeDuBo) is een informatie- en coördinatiecentrum dat duurzaam bouwen op grote schaal wil promoten en in de praktijk brengen. Daarvoor organiseert het centrum diverse activiteiten voor een zo groot mogelijk publiek. ‘Beheer van gebouwen’ is hét toonaangevende evenement rond het ontwerp, het beheer en het onderhoud van gebouwen. In 2015 werd dit evenement al voor de elfde keer georganiseerd.

Op 10 december 2013 vond een eerste editie plaats in Oost-Vlaanderen. Tijdens dit eerste evenement werd er dieper ingegaan op alle aspecten van onderhoud en beheer van het dak en de gevel.

De organisatie was in handen van het Centrum Duurzaam Bouwen in samenwerking met WTCB, VDAB, POM Oost-Vlaanderen, VTDV, AGION, Steunpunt Duurzaam Wonen en Bouwen Oost-Vlaanderen, en nog veel andere partners.

Het evenement richtte zich tot technische beheerders van gebouwen en infrastructuur, landmeters, advies- en studie bureaus, architecten, energieconsulenten, intercommunales, facility managers van scholen, ziekenhuizen, OCMW's, gemeenten, industrie, publieke en private gebouwen, ... en kon met 130 deelnemers een geslaagde editie worden genoemd.

CeDuBo – Praktijkdag

2 oktober 2014 – 140 deelnemers

Het Centrum Duurzaam Bouwen heeft op 2 oktober 2014 in samenwerking met het Steunpunt, WTCB, Confederatie Bouw en VDAB een praktijkdag georganiseerd rond oplossingen voor luchtdicht bouwen. De deelnemers konden een algemene inleiding tot luchtdicht bouwen bijwonen en nadien deelnemen aan diverse productpresentaties.

Gedurende deze dag werden zes productworkshops georganiseerd voor de aanwezige deelnemers. Op deze manier konden zij in beperkte groep een praktijkgerichte sessie volgen.

Beheer van gebouwen is hét toonaangevende evenement rond ontwerpen, beheren en onderhouden van gebouwen.

Zowel het PEFC- als het FSC-label garanderen dat hout afkomstig is uit duurzaam beheerde bossen.

Verantwoord hout Een PEFC of FSC label voor uw bedrijf?

7 mei 2014 – 45 deelnemers

Zowel het PEFC- als het FSC-label garanderen dat hout afkomstig is uit duurzaam beheerde bossen. De labels zijn goed bekend bij een breed publiek en de vraag ernaar stijgt. Ook heel wat openbare besturen kiezen bewust voor hout met een label. Maar is het aanbod voldoende groot? Aannemers en handelaars kunnen alleen gegarandeerd gelabeld hout verkopen als zij over een certificaat beschikken.

Om de Oost-Vlaamse bedrijven goed te informeren over het hoe en waarom, organiseerde het Oost-Vlaamse Steunpunt Duurzaam Wonen en Bouwen in samenwerking met FSC en PEFC een bedrijfsbezoek aan Trappen Smet in Zulte op woensdag 7 mei 2014. Dit bedrijf is gecertificeerd en verkoopt zowel PEFC- als FSC-gelabelde trappen.

PPS Roadshow

25 juni 2013 – 63 deelnemers

Op 25 juni 2013 organiseerde Confederatie Bouw in samenwerking met het Steunpunt Duurzaam Wonen en Bouwen een infosessie voor mandatarissen en ambtenaren over publiek-private samenwerkingen.

De eerste pps-projecten dateren intussen van meer dan tien jaar geleden. Toch leeft het gevoel bij de stakeholders dat elk project opnieuw een experiment is. Samen met onder meer het Vlaams Kenniscentrum PPS werkt de Vlaamse Confederatie Bouw al geruime tijd aan meer gestandaardiseerde oplossingen. Daarnaast voelt zij, wellicht meer dan ooit, de nood aan duidelijke kaders voor de beleidsmakers en betrokken ambtenaren. Onder de noemer 'Is publiek-private samenwerking (pps) hét wondermiddel voor lokale (en andere) overheden?' kregen de aanwezigen toelichting, en tips en tricks aan de hand van drie concrete voorbeelden.

“De opleiding FSC was voornamelijk een leerervaring voor andere schrijnwerkers om de verschillende houtsoorten te leren kennen en herkennen.”

Walter Desmet

Excursiereeks “wonen in de 21ste eeuw”

De Steunpunten Duurzaam Wonen en Bouwen van de provincies Oost- en West-Vlaanderen organiseerden in het najaar van 2014 drie excursies naar toonaangevende woonprojecten die een duidelijke duurzame ambitie hebben. Het initiatief was gericht op lokale mandatarissen en ambtenaren betrokken bij milieu-, ruimtelijk en woonbeleid. Ook professionelen uit de woningbouw waren van harte welkom.

**De excursies werden georganiseerd op 17 oktober, 7 en 21 november 2014.
62 deelnemers**

Clementwijk

In de noordelijke stadsrand van Sint-Niklaas werd de bestaande Clementwijk uitgebreid met een duurzame groene woonwijk. De Clementwijk2 zal plaats bieden aan 700 energiezuinige woningen bestemd voor verschillende bewonersgroepen en een groot natuurlijk park van 4 ha. Ook zullen er collectieve voorzieningen worden uitgebouwd, zoals een school, kinderopvang en een buurtwinkel.

VTS-site

De Vrije Technische Scholen van Sint-Niklaas verlieten enkele jaren geleden hun oude stek aan het Onze-Lieve-Vrouwplein. Het stadsbestuur besliste om dit terrein aan te kopen. Met de opmaak van een masterplan gaf het de aanzet tot de realisatie van een aantrekkelijk woonproject en van nieuwe culturele infrastructuur in het hart van de stad. Voor de herbestemming gingen ze uit van het idee dat wonen

het hoofdaandeel moest vormen, maar dat ook andere stedelijke functies op het terrein konden worden ondergebracht.

Kavelproject op de site van De Puntfabriek

Met financiële steun van de Stad Gent koopt het Gentse stadsontwikkelingsbedrijf sinds 2007 verkrotte woningen en onbenutte terreinen op. Sogent verkavelt deze gronden en verkoopt jaarlijks een tiental percelen bouwgrond voor rijwoningen. Wie een van die bouwgronden koopt, werkt samen met een van de zes geselecteerde architecten die ook aandacht hebben voor duurzaam bouwen. Het project op de site van De Puntfabriek is hier een voorbeeld van.

Woonproject Den Draad

Den Draad is een duurzaam woonproject van 4,5 ha in een groene omgeving. Het project ligt in Gentbrugge op 2 km van het centrum van Gent. Het hele gebouwencomplex bevat een mix van passief- en lage-energiewoningen en een parkzone met plaats om te spelen en rusten.

Elea, La Nature Ma Maison

Het bezoekerscentrum 'Elea, La Nature Ma Maison' heeft als doel om te informeren en te sensibiliseren rond ecologische woningbouw, en om hernieuwbare energie te promoten. Elea organiseert vormingen rond duurzame bouwtechnieken met de nadruk op het gebruik van natuurlijke materialen en richt zich vooral naar particulieren en professionelen. Aansluitend op het bezoekerscentrum wordt er een duurzame wijk gebouwd met 60 wooneenheden, in een gebied van 20 ha, op enkele honderden meters van het stadscentrum van Moeskroen.

Eco-quartier du Pic au Vent

In Doornik is men in 2010 gestart met de bouw van een van de eerste ecowijken van ons land. Op amper 1,5 km van het stadscentrum, op een terrein van 1,8 ha groot, worden in totaal 36 passiefwoningen gebouwd. Het project draait niet alleen om een lager energieverbruik, maar heeft ook een collectieve en maatschappelijke insteek. Het bestaat uit 20 patiowoningen, 8 tuinwoningen en 8 balkonwoningen.

Onderwijs

Campagne

Word energieke school

De provincie Oost-Vlaanderen organiseerde al drie keer 'Word energieke school!' De campagne geeft scholen de kans om hoge energiefacturen een halt toe te roepen en om zich bewuster te worden van het energieverbruik.

Het Steunpunt Duurzaam Wonen en Bouwen organiseerde het project samen met MOS (Milieuzorg op school) en de Energiesnoeiërs, en dat voor alle Oost-Vlaamse scholen, basis en secundair.

Wanneer een school binnen deze campagne een investering doet in energiebesparende maatregelen, dan verdubbelt de provincie het bedrag – met een maximale opleg van 600 euro.

De school bepaalt zelf de investering, met een minimum van 150 euro. Ze verdient dat bedrag snel terug dankzij een lagere energiefactuur.

De campagne stimuleert scholen om structureel mee te werken aan de ambitie van een klimaatneutrale provincie.

” De campagne geeft scholen de kans om hoge energiefacturen een halt toe te roepen en om zich bewuster te worden van het energieverbruik. Met deze campagne hebben we 199 scholen bereikt.

Opleidingen

Bouwteam voor leerkrachten

18 deelnemers

Het Steunpunt Duurzaam Wonen en Bouwen Oost-Vlaanderen organiseerde op woensdag 26 november en woensdag 3 december 2014 een tweedaagse BouwTeam, in samenwerking met het RTC Oost-Vlaanderen en Milieuzorg op School. Het ging om een cursus voor Oost-Vlaamse leerkrachten in de bouwopleidingen hout, bouw en technieken, met een focus op renovatie. Deze cursus was ook toegankelijk voor leerlingen van de derde graad.

Een bouwdeskundige van vormingscentrum Dialoog gaf tijdens dit BouwTeam aan de deelnemers gedurende twee volle dagen alle technische en praktische kennis

mee over duurzaam en energiezuinig verbouwen. De voornaamste doelstelling van deze cursus was om zowel leerkrachten die voor de klas staan als leerlingen die in de bouwsector zullen werken, goed te informeren om gesprekken te kunnen voeren met architecten, bouwfirma's en verkopers van allerlei materialen.

In het najaar van 2015 zal het Steunpunt ook starten met een 'Teach the teacher traject'. Het is een unieke opleiding voor leerkrachten hout, bouw en technieken 3de graad. Leerkrachten worden ondergedompeld in de essenties (ontwikkelingen en innovatie) van duurzaam bouwen op een introductiedag en verdiepen dit aan de hand van vier themadagen. Door de koppeling te maken tussen theorie en praktijk krijg je als leerkracht voldoende bagage om jouw leerlingen maximaal voor te bereiden op slim bouwen op de werkvloer.

Woon- en welzijnszorg

Studiedagen

Comfortabel, duurzaam en energiezuinig wonen zou voor iedereen bereikbaar moeten zijn. In dit opzicht organiseerde het Steunpunt Duurzaam Wonen en Bouwen Oost-Vlaanderen verschillende studiedagen gericht op medewerkers van OCMW's, gemeentebesturen, socialehuisvestingsmaatschappijen, welzijnsorganisaties, woonwinkels, seniorenverenigingen, ...

Kortom: professionele eerstelijns werkers die kansengroepen waardevol advies verlenen.

Het Steunpunt Duurzaam Wonen en Bouwen organiseerde volgende studiedagen:

Studiedag “Beter wonen voor iedereen?”

13 maart 2012 – 100 deelnemers

Tijdens deze studiedag kregen professionele eerstelijns werkers uit de sociale sector nuttige tips en informatie om mensen op weg te helpen om comfortabel en energiezuinig te wonen.

Er waren zeven interactieve workshops met vragenronde.

Workshops:

- **Ledeberg leeft**
Bram Delfosse en Martine Claeys (stad Gent, dienst Administratie en Wonen)
- **Ijsberend de winter door ... of warmlopen door sociale maatregelen?**
Ellen Dries (Samenlevingsopbouw Antwerpen vzw)
- **Hoe duurzaam, ecologisch en energiebewust wonen stimuleren?**
Bert Seys (Woonwijzer Meetjesland)
- **Gezond (t)huis**
Het Lokaal Gezondheidsoverleg
- **Duurzaam bouwen door een socialehuisvestingsmaatschappij**
Katrien Van Uytsel (Zonnige Kempen)
- **Energiebesparing bij kwetsbare huishoudens**
An Jacquemijn (Goed Wonen vzw)
- **Samen energie besparen: premies en acties van een distributienetbeheerder**
Patrick Steurbaut (Eandis)

Studiedag Communicatie in actie

10 september 2013 – 130 deelnemers

Europa verplicht zijn lidstaten om werk te maken van een duurzaam energiebeleid. Wie goed geïnformeerd is en voldoende financiële middelen ter beschikking heeft, vindt meestal wel de weg naar oplossingen. Maar hoe krijgen we duurzaam energiebeleid vertaald naar diegenen die de kennis of middelen niet hebben? En hoe sensibiliseer je deze mensen? Tijdens de studiedag kregen de deelnemers door middel van interactieve workshops met vragenrondes meer zicht op hoe ze kansengroepen kunnen ondersteunen om energie te besparen.

Workshops:

- **Help uw klanten hun energiefactuur te verlagen, geef zelf het goede voorbeeld**
Patrick Steurbaut (Eandis)
- **Investeren + gedrag = één**
Luc Stijnen (Zonnige Kempen)
- **Dakisolatie plaatsen zonder budget**
Bart Van Camp (EOS)
- **Slim met water**
Tina Baert (Ecolife vzw)
- **Premies en acties van een distributienetbeheerder**
Patrick Steurbaut (Eandis)
- **Mijn huis, mijn toekomst**
Filip Van Assche (Neos vzw)
- **Groen doen**
Tina Baert (Ecolife vzw)
- **Communicatie met sociale huurders**
WoniGent

Studiedag Woon Sociaal, Bouw wijs!

9 september 2014 – 100 deelnemers

Het Steunpunt Duurzaam Wonen en Bouwen wil zijn steentje bijdragen om comfortabel, duurzaam en energiezuinig wonen bereikbaar te maken voor iedereen. In dit kader organiseerde het deze studiedag, om een platform voor informatie-uitwisseling en netwerking op te zetten. Waar lokaal uitgevoerde voorbeeld- en proefprojecten worden uitgedragen naar provinciaal niveau en ver daarbuiten.

Acht workshops naar keuze boden opnieuw een brede waaier aan informatie aan.

Workshops:

- **Van getto naar eco**
Ilse Piers (directeur SHM Goedkope Woning)
- **Geprikkeld om te renoveren**
Liesbeth Longueville (bestuurssecretaris woonbeleid stad Aalst)
- **Isoleren loont!**
Patrick Steurbaut (Eandis)
- **Nu of nooit! Wijkgericht sociaal renoveren**
Jan Gryspeerdt (OCMW Kortrijk)
- **Van speelplaats naar woonwijk**
Wannes De Vleeschauwer (Interwaas) en Christien Geldof (stad Sint-Niklaas)
- **Uniek netwerken voor duurzaam verbouwen**
Alexis Versele (KU Leuven)
- **Klimaatneutraliteit ... is iedereen mee?**
Filip De Bodt (Climaxi)
- **Samen naar goedkoper wonen**
Kris Dom (samenlevingsopbouw Gent)

Comfortabel en energiezuinig wonen zou binnen het bereik moeten liggen van iedere Oost-Vlaming.

Sociaal overlegplatform

In maart 2012 werd er een eerste uitwisselingsmoment tussen verschillende sociale woonactoren georganiseerd op de studiedag 'Beter wonen voor iedereen'.

Dit eerste netwerkmoment resulteerde in de oprichting van een sociaal platform opgestart door het Steunpunt in samenwerking met WoonWijzer Meetjesland, Samenlevingsopbouw Oost-Vlaanderen, Eandis, FRGE, IGS (InterGemeentelijke Samenwerkingsverbanden), ocmw's en energiesnoeiërs.

Het initiële doel van het platform is de kennis- en ervaringsuitwisseling tussen de intermediairen op te starten en te verbeteren.

Daarnaast worden binnen dit platform de grenzen verruimd door denkpijpen en acties te bedenken om de sociale doelgroep beter te bereiken.

Het sociaal platform heeft het statuut van een tijdelijke werkgroep die gedurende 2 jaar actief is. De vergaderingen worden vier keer per jaar georganiseerd.

Energiejacht

Samen met de Bond Beter Leefmilieu organiseert de provincie jaarlijks een heuse Energiejacht.

Met de campagne Energiejacht helpen we Vlaanderen om energie te besparen en stroomuitval te vermijden. Iedere Oost-Vlaming kan zich gratis registreren op de website www.energiejacht.be en aan de slag gaan.

Tijdens de laatste editie bespaarden de deelnemende gezinnen gemiddeld 11,54 procent, goed voor meer dan 150 euro per gezin.

Samen met de Bond Beter Leefmilieu werd de website www.energiejacht.be ontwikkeld. Op deze website kun je de besparing van gas, elektriciteit en water laten berekenen ten opzichte van een zelf gekozen referentieperiode.

Voor diegenen die niet direct weten waar te beginnen om energie te besparen, is er geen probleem. De website reikt heel wat energietips aan die gemakkelijk toe te passen zijn in het dagelijkse leven. Op deze manier ga je bewuster om met energie en daalt de energiefactuur.

Binnen deze campagne richt de provincie zich voornamelijk naar kansengroepen. Voor deze steeds groter wordende groep in de samenleving is energiebesparing een dringendere kwestie dan voor de doorsnee-Vlaming. Met de campagne wordt geanticipeerd op eventuele latere problemen bij de betaling van de energiefactuur.

Er wordt vooral samengewerkt met OCMW's, socialehuisvestingsmaatschappijen, sociale restaurants en woonwinkels. De deelnemers werden begeleid door een 'professionele energiemeester'.

Dat is iemand die werkt in een van de bovenstaande organisaties en die door de provincie werd opgeleid om groepen te begeleiden en tips mee te geven over energiebesparing. Voor de periode 2010 – 2015 namen 556 deelnemers, verdeeld over 78 groepen, deel aan de campagne.

Binnen deze campagne richt de provincie zich voornamelijk naar kansengroepen.

Het dak isoleren is dé belangrijkste maatregel die men kan nemen om energie te besparen. Dat kan men zelf doen of laten uitvoeren door vakmannen. Als er gekozen wordt voor vakmannen, dan kan het werk uitgevoerd worden door energiesnoeiersbedrijven.

Wat zijn energiesnoeiers(bedrijven)?

Energiesnoeiers zijn mensen die tewerkgesteld zijn in de sociale economie. Ze kregen voordien weinig kansen op de arbeidsmarkt, maar vinden in de energiebesparingsniche een nieuwe zinvolle job. De energiesnoeiers gaan niet onvoorbereid op pad. Om de nodige kwaliteit en professionaliteit bij de uitvoering van de energiebesparende maatregelen te garanderen, worden ze opgeleid door het energiesnoeiersbedrijf.

De belangrijkste activiteiten die energiesnoeiers uitvoeren zijn: een gratis energiescan, de isolatie van hellende daken en zoldervloeren, en een pakket 'kleine energiebesparende maatregelen'.

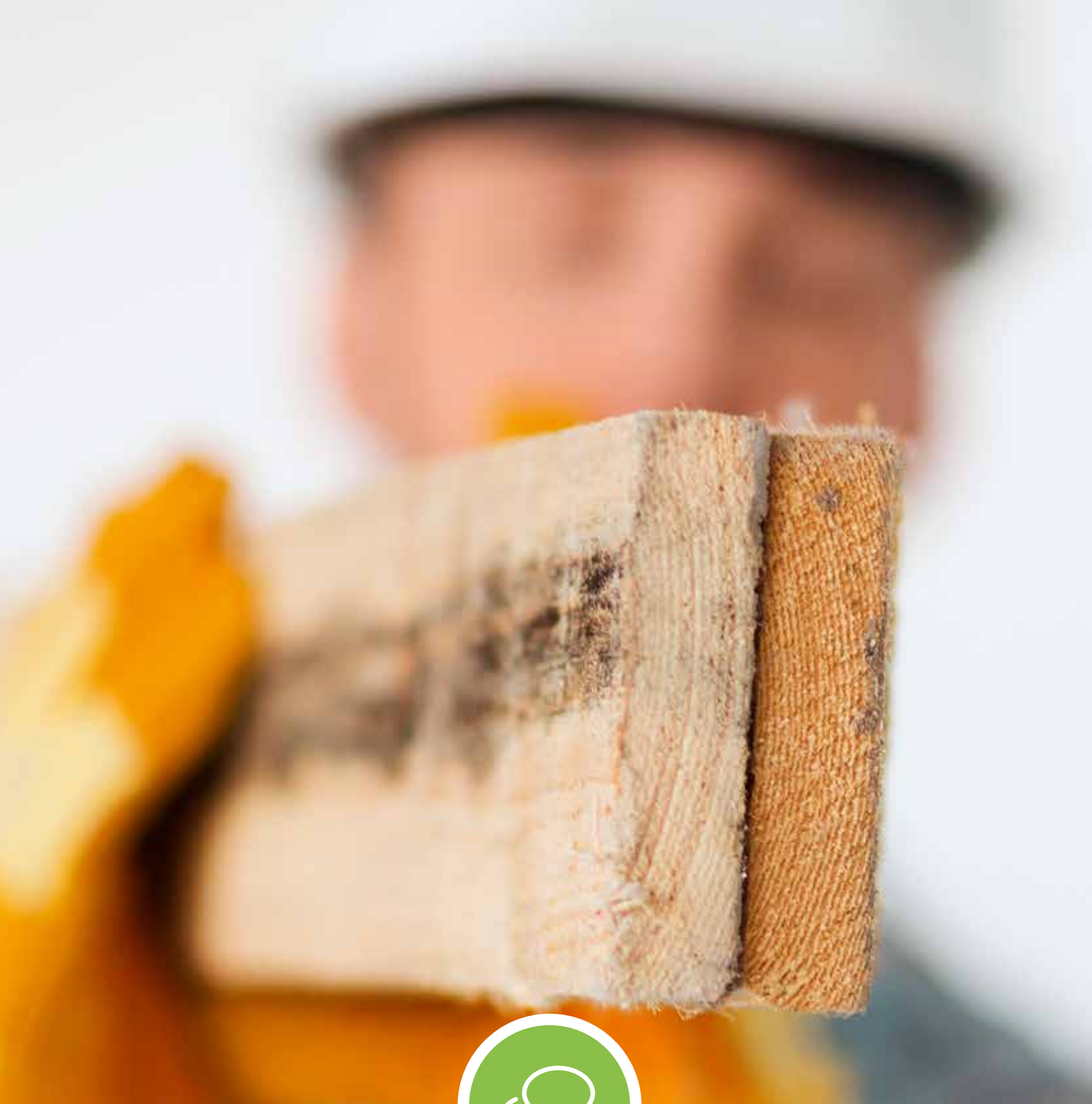
Afhankelijk van regio tot regio kunnen de energiesnoeiersbedrijven alle of een gedeelte van deze activiteiten uitvoeren. De provincie subsidieert de bedrijven om het plaatsen van dakisolatie 'gebiedsdekkend' aan te bieden.

Momenteel zijn er meer dan dertig organisaties in de sociale economie die deelnemen aan het energiesnoeiersproject. KOMOSIE vzw is de koepel van al deze energiesnoeiers-bedrijven.

Via de energiesnoeibedrijven werden er gedurende de periode 2008-2014 596 daken geïsoleerd.

Communicatie

Steunpunt Duurzaam Wonen en Bouwen communiceert

Het Steunpunt Duurzaam Wonen en Bouwen communiceert actief en gericht met haar doelgroepen. Dat doet zij met aandacht voor de boodschap, via diverse kanalen en in diverse vormen.

Website www.bouwwijs.be

Op 1 april 2014 werd de website www.bouwwijs.be gelanceerd. Bouwwijs.be informeert de verschillende doelgroepen over nieuws uit de sector en relevante activiteiten. De website werkt daarvoor met een gesegmenteerde toegangspoort voor zes aparte doelgroepen zodat iedere doelgroep snel de gewenste info kan raadplegen.

In de periode april 2014 – augustus 2015 surften ongeveer 10.000 unieke bezoekers naar de website.

Nieuwsbrief

Naast een eigen website verstuurt het Steunpunt Duurzaam Wonen en Bouwen 4 tot 6 keer per jaar een nieuwsbrief naar in totaal 1.177 abonnees.

De brochure 'Slim bouwen levenslang comfort' is een product van het Vlaamse Netwerk duurzaam wonen en bouwen en is gericht naar particulieren.

Duurzaam wonen in de lift

Oost-Vlaams Steunpunt neemt met negen partners vliegende start

DE NIEUWSE - Bij de opening van de BES-locus in Flanders Expo werd zaterdagmiddag het provinciaal Steunpunt voor Duurzaam Wonen en Bouwen in de doopvat gehouden. Negentien partners uit de particuliere en professionele sector namen deel aan de ceremonie.

De provincie van Oost-Vlaanderen heeft samen met negen partners uit de particuliere en professionele sector de doopvat gehouden van het provinciale Steunpunt voor Duurzaam Wonen en Bouwen in de doopvat. Het Steunpunt wordt opgericht op zaterdagmiddag 10 oktober in Flanders Expo, de provincie van Oost-Vlaanderen. Het Steunpunt wordt opgericht op zaterdagmiddag 10 oktober in Flanders Expo, de provincie van Oost-Vlaanderen. Het Steunpunt wordt opgericht op zaterdagmiddag 10 oktober in Flanders Expo, de provincie van Oost-Vlaanderen.

De provincie van Oost-Vlaanderen (van links naar rechts) en de andere partners van het Steunpunt Duurzaam Wonen en Bouwen.

Bouwwijs.be informeert de verschillende doelgroepen over nieuws uit de sector en relevante activiteiten.

Conclusies

Comfortabel bouwen is een must

Het Steunpunt Duurzaam Wonen en Bouwen Oost-Vlaanderen werd gelanceerd op 8 oktober 2011. De voorbije jaren heeft het Steunpunt een brede doelgroepgerichte dienstverlening en een uitgebreid netwerk uitgebouwd. Dat gebeurde in samenwerking met de Vlaamse overheid en de andere provinciale steunpunten.

Wil de provincie tegen 2050 haar bebouwde omgeving klimaatneutraal en duurzaam invullen, dan is een grootscheepse renovatiegolf cruciaal. De gebouwen waarin we nu wonen zijn weinig of niet aangepast aan de noden van morgen. Ze verspillen te veel energie en zijn te weinig afgestemd op de draagkracht van het milieu en de alsmaar schaarser wordende ruimte. Willen we de omslag maken naar een (klimaat) gezonde, veilige en sociale woonomgeving, dan dient het gebouwenpark ingrijpend te worden gerenoveerd.

Particulieren geadviseerd

Het Steunpunt verleende al concrete antwoorden aan meer dan 5.000 Oost-Vlamingen met onafhankelijk advies op maat. Dat cijfer spreekt op zich al boekdelen. Uit verschillende bevestigingen bleek bovendien dat men tevreden is over het advies en, meer nog, de bouwplannen bijstuurde op basis van het advies.

Deze adviezen worden verstrekt in samenwerking met de gemeenten en steden. Toch zijn er nog heel wat verbouwers die het Steunpunt niet kennen en dus

bouwen zonder advies. Er is dus werk aan de winkel. We willen ons daarom blijven inzetten om dit aanbod verder bekend te maken.

Gemeenten ondersteund

Lokale overheden kunnen rekenen op gratis begeleiding bij het verduurzamen van hun eigen nieuwbouw- en renovatieprojecten, en wijkprojecten. Al 24 adviezen werden verstrekt. In opdracht van de Vlaamse Overheid zetten we eind 2015, begin 2016 extra in op de bijna-energieneutrale (BEN) projecten. Via de reeds verleende adviezen hebben we een verschil kunnen maken op het terrein en ervaring opgedaan inzake wijkprojecten, waar we in de toekomst nog meer op willen inzetten.

Bouwprofessionelen geïnformeerd

Het is nu dat er met het oog op de toekomst moet worden gebouwd. Het Steunpunt zal nog extra inzetten om de sector goed te informeren aan de hand van opleidingen, excursies en degelijke info.

We moeten verder gaan op de ingeslagen weg, maar tegelijk inzetten op nieuwe uitdagingen. Dat kan alleen als we ons richten naar alle actoren in het landschap: zowel naar bouwheren en overheden als naar het onderwijs en bouwprofessionelen. Het Steunpunt bouwt daarom verder aan een breed netwerk. Zo wil het Steunpunt een belangrijke partner zijn in het klimaatverhaal.

Toekomst

What's next?

In de volgende jaren wil het Steunpunt Duurzaam Wonen en Bouwen zijn expertise en kennis verder verankeren en wil het uitgroeien tot een volwaardig Insperience Center: een verzamelplaats en referentiepunt voor duurzaam bouwen en wonen met ruimte voor innovatie, demonstratie, informatie en documentatie.

Goedele De Vos

coördinator Steunpunt Duurzaam Wonen en Bouwen

Steunpunt Duurzaam Wonen en Bouwen ... dé referentie voor Oost-Vlaanderen

Een steunpunt per provincie is een goede opzet. Op die manier wordt duurzaam bouwen dichterbij de mensen gebracht.

Het zou een verzamelplaats, een referentiepunt, een herkenningspunt moeten zijn voor alles wat met duurzaam wonen en bouwen te maken heeft. Dat is zeer ruim: ook nieuwe architectuur, nieuwe woonvormen zoals cohousing, energie, klimaatverandering en de impact ervan op wonen en bouwen spelen zeker een belangrijke rol.

Klimaatgezond Oost-Vlaanderen

Er gebeurt vandaag heel veel op het vlak van duurzaam wonen en bouwen. De Provincie maakte er een speerpunt van in haar klimaatplan. Samen met steden, gemeenten en de actoren op het terrein willen we werk maken van klimaatgezonde en aangename woonomgevingen. Concreet wil dat zeggen dat we in de toekomst resoluut moeten kiezen voor 'het nieuwe wonen'. En dat betekent onder andere: kleinere woningen, waarbij ruimte en voorzieningen worden gedeeld en verschillende functies worden verweven. Het Steunpunt speelt hier een belangrijke rol in en wil inspelen op de innovaties die zich op dit vlak afspelen. Als Provincie zullen we tegen 2020 minstens twintig bijkomende duurzame woonprojecten zelf intensief opvolgen op Oost-Vlaams grondgebied.

Samenwerken met de doelgroepen

Het aantal adviezen dat we geven aan mensen die bouw- of verbouwplannen hebben ligt hoog. Uiteraard zullen we dat in de toekomst voortzetten. Via renovatieadvies aan huis willen we de drempel verlagen en het aantal adviezen verder opkrikken. Samenwerken met de technische scholen is cruciaal om de gedragsverandering en kennis bij jonge technische vakprofessionelen te krijgen. Uiteraard moeten we ook met de bouwprofessionals actief verder samenwerken. We hebben nog veel mensen niet bereikt, dus hier ligt nog een heel grote uitdaging.

Economische meerwaarde van duurzaam bouwen

In het discours over duurzaam bouwen wordt nog te weinig de link met economische meerwaarde gelegd. Het Steunpunt Duurzaam Wonen en Bouwen wil nog meer inzetten op certificeringen (bijv. BREEAM) en de doelgroepen bewuster maken van het feit dat duurzame gebouwen niet meer kosten, maar een grotere waarde hebben. De economische toegevoegde waarde is een zeer belangrijk thema van de toekomst. Veel actoren werken nog niet vanuit deze insteek rond duurzaam bouwen. Zo zou het Steunpunt graag meer impact willen krijgen op grote bouwprojecten.

Kantelmoment

Het Steunpunt heeft nu enkele jaren naar zijn plaats gezocht en al een en ander gerealiseerd. De komende twee jaar dienen zich aan als een kantelmoment. Doorgroeien tot een volwaardig Insperience Center is de toekomst.

Inspirerende toekomstprojecten

Nieuw project aan Gent Dampoort

Rikkert Leeman

C.O.O bij Alides NV, Group Maes

* **Waaruit bestaat het nieuwe project aan Gent Dampoort?**

Op het Oktrooiplein, de kop van het gebied Oude Dokken vlakbij de zwaaihoek van de Dampoort, komt een nieuw kantoorgebouw. Projectontwikkelaar Alides trekt er een 'duurzaam' gebouw op. Het gaat om het eerste privé-gebouw in het grote stadsontwikkelingsproject 'Oude Dokken'. Op de kop van de Oude Dokken, waar de komende jaren ongeveer 1.500 woningen zullen verrijzen, komt tegen eind 2015 een gloednieuw kantoor. De bestaande gebouwen zijn gesloopt. Het gaat om een terrein tussen het Oktrooiplein aan de zwaaihoek, de Koopvaardijlaan en de Kleindokkaai. Het ligt aan een belangrijk en veelbesproken verkeersknooppunt. Aan de overkant ligt Dampoort-station. Het centrum van de stad ligt op loopafstand.

Voor het gebouw op de kop ontwikkelden Stad Gent en het Stadsontwikkelingsbedrijf een duidelijke visie. Met het kantoorgebouw vlakbij de zwaaihoek wordt immers een startschot geven.

Projectontwikkelaar Alides, een dochteronderneming van de groep Maes, wil er een gebouw van 9.300 m² optrekken, met 115 fietsstallingen en een ondergrondse parkeergarage voor 61 wagens. De ambities voor kwaliteit en duurzaamheid zijn groot. Alides engageerde EVR-architecten uit Gent, specialisten in ecologisch bouwen. Het bureau bouwde in Gent al het natuur- en milieucentrum Bourgoyen, werkt aan een kantoor met 15 verdiepingen voor UGent op de campus Ardoyen en is betrokken bij Tondelier, de nieuwe stadswijk die aan de Gasmeterlaan moet komen.

Voor het kantoorgebouw aan de Dampoort kiest het architectenbureau voor een U-vormig gebouw met zeven bouwlagen alsook een overdekte binnenruimte.

* **Waarom is het een voorbeeldproject op vlak van duurzaam bouwen?**

Het betreft een Breaam excellent kantoorgebouw met innovatieve technieken, duurzame materialen en bijzondere aandacht voor het welzijn en comfort van zijn gebruikers.

Met een uitstekend geïsoleerde façade en het gebruik van buitenzonnewering, gecombineerd met aardwarmte kan het gebouw een voorbeeld worden voor laag energiegebruik.

* **Welk soort bedrijven zullen er zich vestigen?**

Het kantoorgebouw dat gebouwd wordt richt zich naar huurders voor wie kwaliteit, visibiliteit, mobiliteit en flexibiliteit essentieel zijn. Hiertoe zijn ruimtes van 400 tot 1.500 m² per verdieping beschikbaar.

De goede bereikbaarheid, uitstekende visibiliteit en een vooruitstrevende duurzaamheid zorgen ervoor dat we kunnen spreken van een echte voorbeeldlocatie.

* **Waar liggen volgens u de grootste uitdagingen voor Group Maes op vlak van duurzaam bouwen?**

Een kostenefficiënt evenwicht vinden tussen duurzaam, rationeel en commercieel ontwerpen én uitvoeren. Duurzaam bouwen vertegenwoordigt immers een hogere bouwcost die voorlopig commercieel nog niet geheel gecompenseerd kan worden door de investeerder.

In de volgende jaren wil het Steunpunt
Duurzaam Wonen en Bouwen zijn
expertise en kennis verder verankeren
en wil het uitgroeien tot een volwaardig
Inspirence Center: een verzamelplaats
en referentiepunt voor duurzaam bouwen
en wonen met ruimte voor innovatie,
demonstratie, informatie en documentatie.

Goedele De Vos

Nieuwe kantoren Bopro

Peter Garré
Eigenaar Bopro

* **Waarom is dit project een voorbeeldproject op vlak van duurzaam bouwen?**

Bopro bouwde haar nieuwe kantoren in het hart van de Gentse binnenstad.

Het 17de eeuwse pand aan de straatzijde is een breed huis van zes traveeën en drie bouwlagen. Samen met de recentere achterbouw, werd het omgevormd tot een hedendaagse en duurzame kantooruimte en ééngezinswoning.

De Real Estate lifecycle-benadering gekoppeld aan een minimale CO₂ emissie strategie sluiten perfect aan bij Bopro's visie omtrent maatschappelijk verantwoord ondernemen. Deze visie wenst Bopro uit te dragen naar al haar klanten en partners, zowel in de publieke als private markt.

* **Welk soort bedrijven zullen er zich vestigen?**

Ieder dienstverlenend bedrijf kan op zich een kantoorgebouw in de binnenstad betrekken.

Het betrekken van een duurzaam opgetrokken of gerenoveerd kantoor-of bedrijfsgebouw in de Gentse binnenstad houdt uiteraard voordelen in.

Voor Bopro betekende deze verhuis een aanzienlijke vermindering aan woon-werkverplaatsingen.

Daarenboven wordt nu maximaal gebruik gemaakt van het openbaar vervoer in combinatie met 'stappen en trappen'. Zo zie je als ondernemer gegarandeerd de carbon footprint van uw organisatie drastisch dalen.

* **Waar liggen volgens u de grootste uitdagingen voor Bopro op vlak van duurzaam bouwen?**

De gebouwen waarin we wonen en werken, zijn vaak slecht afgestemd op toekomstige uitdagingen. De manier waarop er gebouwd wordt, heeft niet enkel een impact op de steeds schaarser wordende ruimte maar ook op de mobiliteit. De wijze waarop we tot op heden wonen en bouwen is nog steeds te weinig afgestemd op de draagkracht van het milieu. De grootste uitdaging ligt in het zich bewust worden van, het besef dat je als individu deel uitmaakt van een groter geheel. Geloven dat je het verschil kan maken als individu, als bedrijf, als gemeenschap, als stad, als overheid,...

De Bopro-medewerkers zijn overtuigd dat zij het verschil kunnen maken wanneer ze werken aan de leefbare omgeving van morgen waar het goed is om te leven, werken en ontspannen.

Dit houdt in dat we vandaag rekening moeten houden met het feit dat de toekomst niet meer in de energie-efficiëntie en –prestatie van een gebouw zal liggen maar wel in energiezuinige constructies ervan. De duurzame structuren van morgen moeten immers op

© Sara M. Peeters

eenvoudige wijze van functie kunnen wijzigen: vandaag een labo en binnen 15 tot 20 jaar een school, kantoor of sporthal.

Vastgoed duurzaam maken is niet alleen goed om constructies langer en beter in stand te houden, maar verhoogt ook de liquiditeit. Met andere woorden, het vastgoed blijft altijd aan goede marktprijzen verkoopbaar.

De duurzame aanpak is dus sterk economisch gedreven. Hij levert een betere investering op. De initiële investering kan hoger uitvallen, maar de kost van de totale levenscyclus valt uiteindelijk veel gunstiger uit. De energie- en onderhoudskosten dalen, de verkoopwaarde stijgt, evenals de tevredenheid en het gebruikscomfort van de bewoners en gebruikers. De uitdaging ligt erin om de nog alomtegenwoordige 'duurzaam is duur'-gedachte om te buigen.

Het aantonen van de economische meerwaarde van duurzame gebouwen blijft een uitdaging. Ook al weten we uit ervaring dat de grootste winst bij duurzame gebouwen te behalen valt via het gebruikscomfort. Medewerkers zijn behoorlijk productiever en duidelijk minder ziek in bijvoorbeeld duurzame kantoren. In een duurzaam gebouw met goede verlichting en akoestiek kan de inkrimping van beide factoren zo sterk zijn dat de extra investering in amper twee tot zelfs één jaar is terugverdiend.

Wetende dat de werkplek zowat zeven procent van de totale kost van een medewerker vertegenwoordigt. En, de extra investering om vastgoed duurzaam te maken zeven à tien procent bedraagt. Als je vervolgens twee procent minder ziekte en verloop noteert, gaat het terugverdienen al zeer snel, soms bedraagt de reductie op beide pijnpunten vijftien à twintig procent.

Bopro werkt aan de leefbare omgeving van morgen waar het goed is om te leven, werken en ontspannen.

Steunpunt Duurzaam Wonen en Bouwen

Provincie Oost-Vlaanderen dankt haar partners

Dank aan de andere Steunpunten:

De provinciale steunpunten Duurzaam Wonen en Bouwen zijn een initiatief van de Vlaamse overheid en de vijf provincies en zijn opgevat als een samenwerkingsverband tussen verschillende actoren uit de economische, ecologische en sociale pijler. De steunpunten zorgen via het opzetten van acties in samenwerking met diverse partners (sectororganisaties, milieu-ngo's, sociaal-culturele organisaties, kennisinstellingen, lokale besturen, netbeheerders enzovoort) voor een zo breed mogelijke toepassing van de principes van duurzaam wonen en bouwen.

De vijf provinciale steunpunten duurzaam wonen en bouwen werden opgericht onder impuls van Vlaams minister-president Kris Peeters.

Colofon

Deze brochure wordt uitgegeven door de deputatie van de provincie Oost-Vlaanderen.

Beleidsverantwoordelijke
gedeputeerde Jozef Dauwe

Samenstelling en redactie
Steunpunt Duurzaam Wonen en
Bouwen,
Nelson Group

Vormgeving
Nelson Group

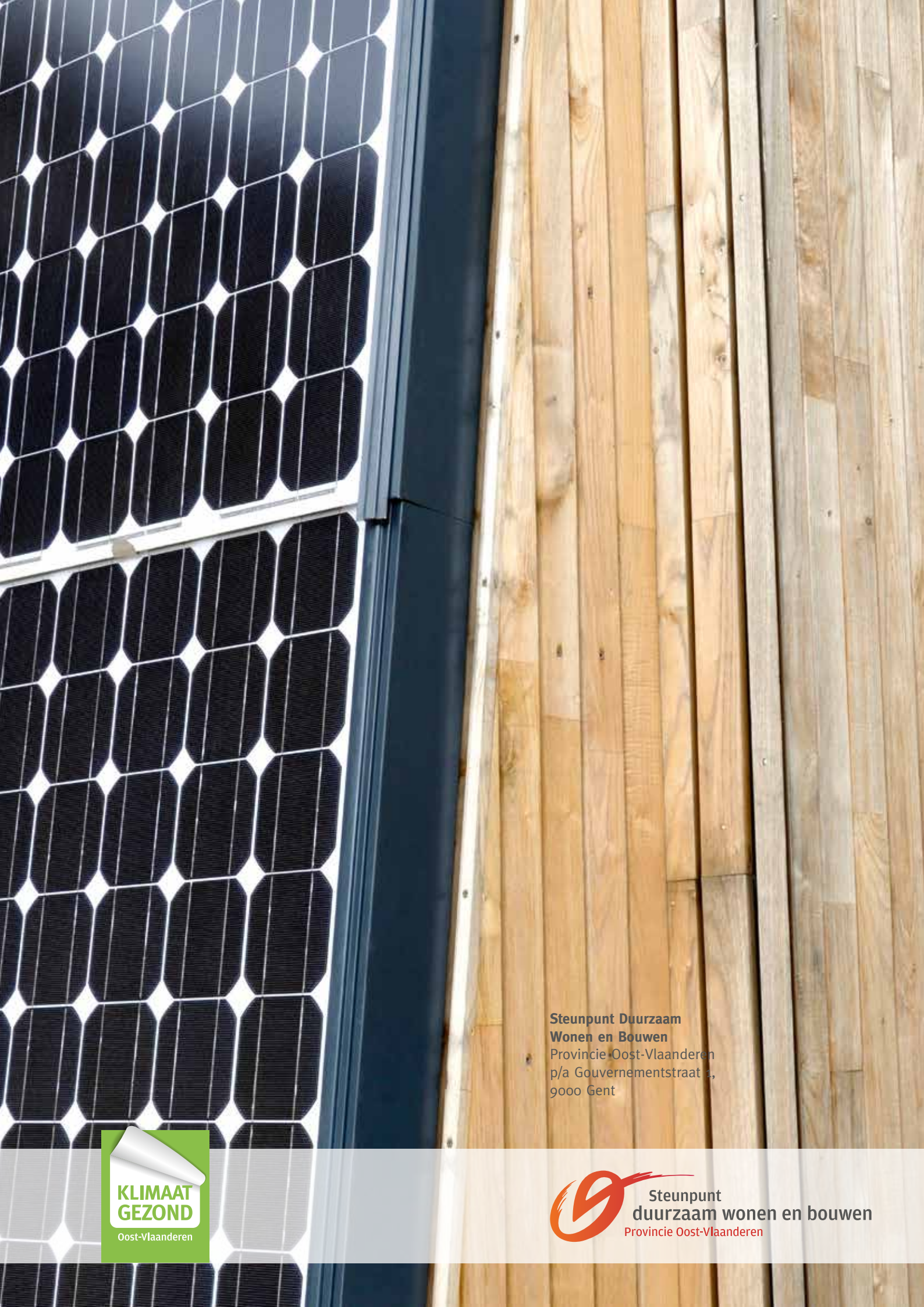
Druk
dienst Aankoop, Transport &
Verzending

Depotnummer
D/2015/5139/16

Datum uitgave
september 2015

Verantwoordelijke uitgever
J.Dauwe, gedeputeerde,
p/a Gouvernementstraat 1,
9000 Gent

Gedrukt op gerecycleerd papier

**Steunpunt Duurzaam
Wonen en Bouwen**
Provincie Oost-Vlaanderen
p/a Gouvernemenstraat 1,
9000 Gent

